

F. GRAELL I DENIEL

FILOSOFIA DEL LLENGUATGE

QUADERNS DE FILOSOFIA

56

F. GRAELL I DENIEL

FILOSOFIA DEL LENGUATGE

56

QUADERNS DE FILOSOFIA

Barcelona 2025

2ª edició abril 2025 [1ª edició abril 2022]

© F.Graell i Deniel
ISBN: 978-84-123314-2-4

www.
www.quadernsdefilosofia.cat
www.xtec.cat/~fgraell

E-mail: fgraell@xtec.cat

Podeu fer ús de l'adreça electrònica per a qualsevol correspondència amb
Quaderns de Filosofia.

Es prega de tenir en compte sempre de consultar si hi ha una nova edició dels
quaderns (que inclou canvis de vegades prou rellevants) en el web esmentat.

CONTINGUT

INTRODUCCIÓ, 9.

I. CONSIDERACIONS PRELIMINARS

1. Parts i tots formals i lingüístics, 11.
2. Més sobre aspectes formals, 14.
3. Nota a propòsit de l'ús dels termes sincategoremàtics, 15.
4. El signe lingüístic pertany a la semiologia, 17.

II. RELLEGINT

«LA FILOSOFIA DE L'ATOMISME LÒGIC»

1. Fets i proposicions
(de la primera i de la segona conferències), 19.
2. Fets negatius i proposicions negatives
(de la tercera conferència), 22.
3. Proposicions generals i existència
(de la cinquena conferència), 24.
4. L'expressió de l'existència (de la cinquena conferència), 25.
5. Introducció a les descripcions (de la sisena conferència), 27.
6. Les descripcions i els noms
(de la segona i de la sisena conferències), 28.
7. «Walter Scott és l'autor de *Waverley*»
(de la sisena conferència), 30.
8. «La classe de totes les classes que no són...»
(de la setena conferència), 32.

III. EL TRET NATURAL I SOCIAL EN EL LLENGUATGE

III/1 UN ESDEVENIMENT NATURALITZADOR.

1. Una primera aproximació, 33.
2. El cos de l'altre i el cos propi, 34.

3. El llenguatge inclou un fet natural, 35.
4. El llenguatge de l'altre, 36.

III/2 A PROPÒSIT DEL FET SOCIAL DEL LLENGUATGE.

5. Un origen social de la llengua, 39.
6. Una múltiple recombinació, 40.
7. Una expressió eficaç i particularitzada, 41.
8. Llenguatge públic i privat, 42.

IV

LA PARAULA EN MERLEAU-PONTY

1. L'estatus filosòfic del llenguatge, 46.
2. El mot vehicula les significacions, 47.
3. El sentit dels mots, per exemple, en l'experiència de l'altre, 48.
4. Com hi són els mots, 49.
5. La paraula des d'un silenci i la paraula constituïda, 50.
6. En quina accepció hi ha un gest lingüístic. L'origen del llenguatge, 53.
7. Tornant al diàleg amb l'altre, 55.
8. Paraula i intemporalitat, 56.

V

PER QUÈ S'ESMENTA QUE HI HA PENSAMENT EN EL LLENGUATGE

1. ¿Hi ha necessitat de parlar del llenguatge com una expressió de pensament?, 58.
2. ¿Es pensa al marge d'un ús lingüístic?, 59
3. El pensar i expressar-se com a activitat mediata. Algunes distincions importants, 61.
4. La representació suposa medietesa, 64.
5. Un enllà del fenomen, 66.
6. Per acabar, 67.

VI

EL SITUACIONAMENT DEL LLENGUATGE

1. Tres elements a considerar en el llenguatge, 70.
2. Una situació, 71.

VII

LA SIGNIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

1. Per què es parla de la significació lingüística?, 73.
2. Una significació també d'acord amb els usos lingüístics, 74.
3. El significat en l'expressió aliena, 75.
4. La significació fàctica (o d'observació) d'un enunciat en A.J.Ayer, 76.
5. Les regles del llenguatge en W.P.Alston, 79.
6. Factor actitudinal i context en J.L.Austin, 81.

VIII

EL LLENGUATGE DE LA QUOTIDIANITAT

1. En llegir i escriure hi ha una significació de graus diferents, 84.
2. El llenguatge està inclòs en l'activitat de ser-hi, 86.
3. El significat d'una salutació, 86.
4. L'abast del que parlo amb algú, 88.
5. La repetició d'una expressió aliena, 89.
6. El fervor d'una discussió, 91.
7. El llenguatge quotidià i la relació amb l'altre, 92.

IX

NOTA AL LLENGUATGE POÈTIC, 95

X

EL LLENGUATGE FORMAL I LES IDEALITZACIONS, 97

XI

L'EXPRESSIÓ DEL FENOMÈNIC ÉS TAMBÉ LLENGUATGE PER A LA FILOSOFIA

1. A l'estudiós, li cal el llenguatge, 100.
2. La plasmació per escrit, 102.
3. El concret i l'expressió del fenomènic, 103.
4. L'abast de l'expressió del fenomènic, 105.
5. La seva oportunitat en filosofia, 106.

INTRODUCCIÓ

Sembla fàcil d'assumir la importància del llenguatge en el dia a dia, així com de què es fa referència quan se l'esmenta. Seria allò que possibilita la comunicació sobretot a través de l'ús d'una llengua compartida, i on intervindrien molts factors: els òrgans vocals, uns sons físics i les seves imatges, que s'aplegarien amb aspectes mentals, mentre el llenguatge gaudiria d'un costat individual i un altre social, un codi establert i una evolució, i potser d'altres, sense deixar-hi de subratllar la rellevància del sistema nerviós. S'acostuma a admetre doncs que hi ha implicades diferents disciplines pel fet que es tracta d'una manifestació complexa.

Sigui com sigui la multiplicitat dels seus elements no llevaria, per exemple, que s'hi expressa alguna cosa, no sols en la comunicació, amb el ben entès que això deu suposar expressant i expressat, i deu menar als seus estudis d'acord amb els diversos afers que s'hi troben compromesos.

Doncs bé: el nostre treball prova de comprendre el lloc del llenguatge en el conjunt dels afers. Fent-ho, esquivaria de retop algunes preconcepcions precisament perquè se'l voldria copsar tal com es lliura.

Una recerca que ho faci es distancia de la que és pròpia de la lingüística (com a part de la semiologia, afegiria Saussure) perquè no pot tenir present sobretot els signes lingüístics sense desplegar poc o molt les consideracions al conjunt de les realitats afectades pel llenguatge.

S'ha suggerit que la parla seria una manera de procurar-se l'ajut d'altres persones en l'accepció de no haver de resoldre algú per si mateix un problema: podria encomanar-lo a un altre, d'acord amb una estructura que diferiria la resposta a un estímul; precisament, s'afegiria, el *sentit* d'un enunciat serien les coses importants amb què l'acte de parla (alhora resposta substitutiva i estímul substitutiu) es relaciona, o sigui els fets pràctics (l'estímul i la resposta); llavors parlar sol o pensar representaria la cerca de la forma convenient abans de desplegar una resposta. Tanmateix una tal posició, defensada per

algun prestigiós lingüista, fora incerta, i no hi hauria manera que es lliurés fenomènicament.

Atendre l'expressió tal i com s'esdevé: el llenguatge és prou important per a assumir-lo com és, el nostre escrit es lliura precisament com un nou assaig de fer-ho, àdhuc a costa d'haver de modificar preses de posicions nostres anteriors.

I

CONSIDERACIONS PRELIMINARS

La primera qüestió a resoldre en començar apareix quan s'ha de rumiar si allò a tenir en compte és el que es coneix, o si també, àdhuc preferentment en aquesta branca del saber, el mateix fet de conèixer, és a dir, si cal estudiar un cristall de quars a través de les seves característiques, o si serà bo d'inaugurar una recerca de com es coneix el cristall i les seves característiques, per tant d'una investigació del que és, per exemple, la percepció. O encara millor: si l'afany ha de reduir-se a allò que es troba naturalment (i corporalment) o si cal posar en relleu que és un contingut conscient, que depèn doncs de com s'hi lliura.

Aquestes serien dues línies d'investigació, per a cadascuna de les quals s'hi podria trobar partidaris. Però s'hauria d'insistir una altra vegada que el camí a fer no esdevingués sols una funció de pressupòsits inamovibles, sinó que hauria de trobar-se més aviat en la disputa de quelcom i en la resolució del que sembla més convenient. Provem-ho.

1. Parts i tots formals i lingüístics.

¿Caldrà admetre que és convenient d'analitzar el llenguatge des de l'ús de cada mot per separat?

1. *Estem acostumats a dir que des de 'paret' i des de 'blanca' componem 'paret blanca'.* Tanmateix això pressuposa que els primers termes són diferents a 'paret blanca', i que és perquè ens fixem en 'paret blanca' que ens expressem *com si fóssim nosaltres* els que apleguem els termes, i no fos més aviat que es porta a col·lació unes capacitats gràcies a afers no fenomènics.

És a dir, la defensa que s'uneix dos termes formals hauria de dir alguna cosa més; per exemple, hauria de mostrar com es fa això, quin és el camí pel qual dos afers esdevenen un tot, i de manifestar-ho fenomènicament.

En efecte hi deu mancar això des de ‘paret’ i ‘blanca’ a ‘paret blanca’, entre tres activitats *distintes*.

No es tracta de rebutjar que es parli de síntesi i d’anàlisi, sinó d’acceptar que l’una i l’altra *comprenen*, hi ha *una raó*, per la qual el tot explícit manté la part implícita, o la part explícita deixa implícit el tot, per tant que es manté la distinció entre part i tot, i que aquest últim no és una mera confecció de parts, sinó quelcom nou de què ens servim sense saber molt bé com ha estat possible.

2. Passem a *la implicació del formal en el fet expressiu* com un conjunt: quan, per exemple, es diu que «la paret és blanca» enmig d’una conversa, que fa esment de la paret d’un altre lloc, es pot assumir que s’ha expressat que «la paret és blanca» i s’hi usa els mots que hi entren, però no es pot admetre que es parla que «la paret és blanca» a partir del fet formal o de les seves parts. Perquè *s’explicarà* la unitat formal a partir dels mots que conté, o es considerarà el tot formal, però això no genera de fet l’expressió, és a dir, les parts i els tots formals mai no lliurarien el conjunt expressiu si no fos que aquest es lliura així. Per tant hi ha un conjunt expressiu, que no podria ser analitzat *pròpiament* pels elements formals¹.

3. *Deixem ara l’afer lingüístic* i tornem a repassar això: l’observador que veu en silenci una paret blanca és incapaç de destriar la blancor que hi llueix fora de la paret que contempla; blancor i paret fan un tot. Sembla gairebé evident que la paret blanca que s’observa en silenci no en sap res, de cap confegiment de parts d’una qualsevol mena.

Potser es podria fixar sols en silenci que hi ha una paret o àdhuc quelcom blanc, però llavors, sembla, faria un comportament divers del de constatar, sense dir-ho, una paret blanca.

4. Passem a parlar de la paret blanca sense tenir-la davant; els mots poden guanyar significat agafats d’un a un: «paret», «blanca» (o

¹ El gramàtic considera el llenguatge, la significació dels mots d’un a un, i la de les frases, i traspasa els diferents nivells per necessitat d’estudi. Allò que pot fer no ho pot fer sense més el conreador de la nostra disciplina.

«és blanca») en gaudeixen al marge de la percepció d'una paret blanca².

Llavors, *¿no caldria admetre que els mots amb significat «paret» i «blanca» permeten d'assumir, al marge de qualsevol paret observada, que «la paret és blanca»?* Certament, però això ocorre perquè s'expressa que «la paret és blanca», i des dels diferents moments significatius de la paret i de la blancor (tal qual presos són dos de diferents) no hi hauria la resultant única i significativa que «la paret és blanca», sinó pel fet que s'admetés que «la paret és blanca».

No es tracta de no fer seu el pas que porta des de l'expressió de la paret i des de la de la blancor a la de «la paret és blanca», sinó de respectar que no hi ha genuïna confecció, en l'accepció que la imaginària juxtaposició de l'expressió de la paret i la de la blancor portés per si sola a la de «la paret és blanca».

O si es vol: que hi ha l'expressió de quelcom unitari original en «la paret és blanca»; l'expressió és genuïna i, parlant literalment, no es forma sense més des de les altres.

5. *Insistim en el que s'ha dit: ¿hi ha una confecció genuïna de «la paret és blanca» des de «paret» i «blanca»?* Si més no que la

² John Stuart Mill distingia a la *Lògica* entre connotació i denotació: la connotació seria el què (aquesta part de la significació) en l'ús d'un mot. La denotació, en canvi, assenyalaria l'individu o els individus afectats, i que poden tenir una tal restringida significació. La denotació del mot «home» estaria formada per Sòcrates, Plató, i els altres individus que són homes.

En d'altres contextos, per exemple lingüístics (cf. Michel Le Guern, *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Larousse, París, 1973), mentre s'entén per denotació la informació lògica del llenguatge – el conjunt dels elements del llenguatge traduïbles a una altra llengua per una màquina de traduir –, la connotació fóra el conjunt dels sistemes significatius que es pot establir a més a més de la denotació. Hi hauria connotacions sociològiques i psicològiques, lliures i forçades, etc.

Una tal distinció de Le Guern consideraria de fet aspectes diversos de la unitat de la significació lingüística, que correspon al seu fet global, i reblaria a la seva manera quelcom que es presentarà més avall: que la significació lingüística pot no ser independent d'una situació.

paret sigui blanca podria remetre a una paret que fos així; i ho podria fer també «paret» o «blanca» a una paret o a la seva blancor.

Certament s'hi podria haver atès «(aquella) paret» i «(aquell) blanc»³, i sembla obvi que entre «(aquella) paret» i «(aquell) blanc» hi podria haver el fet d'estar algú representant-se una mateixa paret blanca, o atenent «la paret és blanca» al marge de representacions.

Aquí també caldria afegir que sembla una gosadia estimar que *nosaltres* fem la síntesi de «la paret és blanca» a partir de «(aquella) paret» i «(aquell) blanc», més enllà de voler dir que passem de l'una als altres, o a l'inrevés. Perquè una raó íntegra, però manté la part i el tot distints.

Més aviat deu ser més encertat el camí de conservar cada fet per si mateix: determinem que «la paret és blanca», podem fer-ho després en «(aquella) paret» i «(aquell) blanc», i determinar l'explicitació d'una síntesi amb la implicitació d'una part, o fer-ho invertint l'ordre.

En d'altres paraules: es pot atendre quelcom des d'allò altre [«(aquella) paret» des de «(aquella) paret és blanca»], però aquell primer [juntament amb algun altre com «(aquell) blanc»] no pot fer estrictament que s'abasti el segon, i a l'inrevés.

No és possible compondre tal qual un tot expressiu a partir de parts expressives, ni arribar a les parts com si es trobessin tal qual en el tot. Precisament diem que confegim un tot des de les parts, o que anotem parts d'un tot, mentre no es troba a la mà de saber com ho fem.

2. Més sobre aspectes formals.

L'estudi confirma que hi ha una estructura de formes o d'articulacions sonores en el llenguatge. Car al costat de «la paret és blanca» es pot col·locar «la paret és verda», o «la taula és blanca», o «la paret s'embruta». Hi ha una colla de seqüències formals que es

³ Els parèntesis són optatius per tal de fer valdre l'argumentació tant si es representa ara la paret blanca com si no.

repeteixen en el llenguatge, o que se substitueixen, i fan plurals les unitats formals a disposició de l'individu⁴.

També podria pel cap baix discutir-se què passa amb els articles presos per si sols, o – en direm quelcom – per als mots il·latius (preposicions, conjuncions).

Si més no el gramàtic no resta només en la formalitat: també manté allò que estudia com a llenguatge; les formes poden deixar pas al que signifiquen, els girs a allò que expressen. Els estudiosos traspassen constantment els lindars perquè no hi ha cap necessitat de restar en un lloc. Tanmateix allò cabdal rau a fer veure que la unitat de l'expressat (aquesta paret blanca que hi ha davant, aquella paret blanca que vaig veure) és un fet original.

Així mateix la dicció (o l'escriptura), que se serveix, quan és el cas, dels materials articulats sonors (o gràfics) de què disposa, no opera constructivament peça a peça allò que va engendrant, sinó que ho fa directament i, si pot, globalment, mentre la seqüència formal es troba com un regal en l'expressió; per això s'atura quan apareix alguna indecisió, es tempteja solucions diverses si cal, i es prossegueix.

És que el llenguatge, com ho veurem més endavant, suposa un comportament on el fet de destriar elements formals i significacions li és quelcom més aviat extrínsec i que, si es mira sense cura, el fa mal comprendre.

3. Nota a propòsit de l'ús dels termes sincategoremàtics.

1. La circumstància de com treballa el llenguatge permet fer-se càrrec fàcilment dels termes sincategoremàtics, així esmentats pels medievals per a aplicar-ho a termes com «i», «de», etc., que restaven fora de les categories d'Aristòtil, perquè sols es trobaven aplegant categories (sin-categoremàtics).

En efecte, independentment d'una discussió de l'abast de la posició aristotèlica, el fet que el llenguatge sigui expressió permet

⁴ El fet hauria de dur a repassar com interpretar-ho. Pel cap baix es tracta d'un mitjà que optima els recursos formals.

admetre que pugui seguir una seqüència. A «la merla és al pati i hi ha una flor caiguda» el tarannà diacrònic del que es parla s'està acompanyant de les formalitats escaients; la 'i' és l'element formal d'un llenguatge que va incloent el seu expressat. Si es vol així: el llenguatge no deixa d'incloure'n quan usa 'i'. Avancem-ho: el temps forma part del fenomen.

És que el significat de «la merla és al pati i hi ha una flor caiguda», independentment de si s'està observant ara l'ocell i la flor, o de si s'explica a algú que no ho ha vist, suposa si més no que, si l'expressió va contenint el seu significat, l'ús de 'i' el té com a expressat que segueix expressat i en precedeix, si cal.

A «la merla del pati menja cucs», se l'estigui observant o simplement explicant-ho a algú, s'hi troba així mateix l'ús d'un 'de', aquí precisament perquè hi hagi una específica expressió, aquella que fa conèixer una determinada au. Per tant aquell ús es troba formant part de l'expressat, altrament no se l'hauria portat a terme així. El nom propi aquí no seria «la merla», sinó «la merla del pati»; o, si es vol, la categoria fora «la merla del pati».

2. Aquest doble esment permet d'encarrilar quelcom que abasta un marc més ampli: la circumstància que, mentre es parla, el llenguatge aniria esdevenint a través de seqüències que podem considerar seguides d'acord amb recursos prepositius i conjuntius (i d'altres) varis, amb l'avís que la continuïtat lingüística es desplegaria temporalment palesant una vegada més el temps com a apuntament que es troba en ser-hi, en especial quan s'està parlant, i que l'enllaçament (es parlaria millor així, car semblaria menys escaient de referir-se a la seva unitat) de les seqüències del llenguatge vindria garantida pel mateix exercici de parlar mentre s'esdevé, alterant l'ocupació amb la resta d'apuntaments. Car amb el llenguatge, no sols hi hauria enunciats, sinó també seqüències que s'anirien mostrant com a esdeveniments, és a dir, exercicis de l'activitat.

4. El signe lingüístic pertany a la semiologia.

Trobant-nos en les passes inicials, potser serà bo d'esmentar l'important paper de què gaudeix el signe en lingüística, per tant de mantenir discriminada la seva utilitat, en aquesta disciplina, d'altres aproximacions que no volen estudiar particularment la llengua.

Perquè fer del signe quelcom que representa alguna cosa per a algú en algun aspecte, parafrasejant Peirce, no lleva que Saussure, per exemple, parlés del signe lingüístic per a referir-se al tot de la imatge verbal i el concepte, fent més aviat abstracció d'un esment de representar algun altre afer.

Sens dubte hi ha una pluralitat d'usos per a 'signe', i bastaria de saber a què ens referim per a deixar de banda un malentès.

Sigui com sigui l'admissió que els signes es troben en el llenguatge, o que aquest n'està constituït, deu ser útil en les disciplines lingüístiques que volen estudiar les seves formes i estructures, les regles sintàctiques, els problemes semàntics i tot. Tanmateix la consideració de signes lingüístics no lleva *una filosofia del llenguatge* que pretengui *sobretot estudiar el llenguatge atrapant-lo, considerant-lo mentre l'estar duent a terme*, és a dir, quan hi ha vertaderament llenguatge, i ara com a intenció, perquè no sabem pas si això és realitzable.

En expressar «quina tassa més bonica!», quan està la peça damunt la taula, s'admet que se l'explicita. El llenguatge ha actuat eficaçment, i aquí hi ha una explicitació del signe lingüístic amb la seva significació.

I si «quina tassa més bonica!» es diu conversant amb algú de passeig per un parc, deixant ara que la pot imaginar, hi ha aquí llenguatge, és a dir, està concentrat en el que diu: hi ha una explicitació del signe lingüístic amb la seva significació.

D'altres ponderacions podran relacionar, en els dos casos, versemblantment amb alguna equivocitat, la paraula i l'objecte físic, per exemple, o aturar-se en els mots i la seva significació. Tot i que aquestes aportacions no substituirien que hi hagués llenguatge, sinó que s'ofereixen com una manera d'apropar-se a algunes circumstàncies de l'expressió.

Certament la filosofia estudia també què són els signes, i ha de comprendre les diferents formes d'assumir-los. Però això no és ben bé una tasca de la filosofia del llenguatge⁵.

⁵ Cf. *Signe i símbol* QF58.

II

RELLEGINT

«LA FILOSOFIA DE L'ATOMISME LÒGIC»

Els preliminars anteriors poden allargar-se amb el repàs d'algun clàssic, per exemple, amb parts d'una obra tan popular com *La filosofia de l'atomisme lògic* d'una època de Bertrand Russell. Car inclou un cicle de conferències on reinterpretà el llenguatge ordinari des de la lògica simbòlica, i ho féu de manera que alguns plantejaments que inclou foren abandonats pel mateix autor. Tanmateix es tracta d'un text amable, contundent, que pot ajudar a col·locar-nos dins d'un cert estil de plantejar els problemes. Ens circumscriurem a dir alguna cosa de la distinció entre proposició i fet (el dos primers punts), de l'existència (els dos següents), de les descripcions (tres més) i, en acabant, d'un esment de la paradoxa⁶, per tant no es tracta d'un estudi de l'obra o, menys encara, de l'autor.

1. Fets i proposicions (de la primera i de la segona conferències).

1. El nostre autor proposà en aquella època que un fet seria allò que fa vertadera o falsa una proposició. Si dic «plou», el que dic seria vertader donades unes condicions atmosfèriques: aquestes condicions, que farien que el meu enunciat [*statement*] fos vertader (o fals, si fos el cas), serien el que esmentem com a «fet».

Els fets pertanyerien al món objectiu: deixant casos especials, no haurien estat creats pels nostres pensaments o creences.

Llavors una proposició seria una oració [*sentence*] en indicatiu, una oració que declararia quelcom, que no interrogaria, manaria, desitjaria.

Afegim alguna nota més:

⁶ Ens limitem doncs a algunes indicacions que han de desenvolupar-se més avall. No s'hi estudia la lògica simbòlica i el seu abast, treball que s'ha dut a terme a *Entre les raons bàsiques i el llenguatge genèric* QF27, on remetem el lector interessat.

«Podem establir les següents definicions provisionals:

Que els components d'una proposició són els símbols que hem de comprendre en ordre a comprendre la proposició;

Que els components del fet que fa una proposició vertadera o falsa, sigui com sigui el cas, són els *significat* dels símbols que hem de comprendre en ordre a comprendre la proposició»⁷.

«Quan arribem als principis del simbolisme que tractaré en la Lectura VII, provaré de persuadir-los que, en un simbolisme lògicament correcte, hi serà sempre una certa identitat fonamental d'estructura entre el fet i el seu símbol; i que la complexitat del símbol es correspon molt estretament amb la complexitat dels fet que simbolitza»⁸

2. Deixem l'evolució posterior del nostre autor, i estudiem l'abast del que s'hi defensa: la referència entre fet i proposició semblaria prou plausible, mentre l'esment d'un món objectiu podria ser un simple *modus dicendi* (no hi hauria objecte observat que es pogués anomenar «món»). L'interessant rauria que els fets es contraposarien als enunciat (no semblaria aquí a distingir de les proposicions) i serien els que els podrien fer vertaders o falsos, mentre s'assumiria un paral·lelisme entre la complexitat dels símbols de les proposicions i la dels fets, que serien els significats dels primers.

Amb les precaucions possibles això equivaldria a dir: hi ha enunciat, amb una estructura, que reflectirien els fets del món. Aquests gaudirien de l'estructura de la simbolització, i s'hauria defensat una certa identitat estructural de fet i proposició.

Hi hauria fet i seria declarable. «Plou» seria veritat si ploqués, i fals si no ho fes. Els fets del món seguirien l'estructura simbòlica.

3. Què hauriem de dir d'un tal plantejament primerenc de Russell? S'hi faria present un problema constatable en d'altres autors i tot: semblaria, per seguir amb la terminologia de l'autor, que s'hi trobaria una referència als fets i una altra a les proposicions.

⁷ Bertrand Russell, *Logic and knowledge: essays 1901-1950*, Spokesman, Nottingham, 2007, pàg.196.

⁸ Ídem, pàg.197.

Naturalment això és possible, però s'haurà de considerar amb més detall què implica. Car fets i proposicions haurien de tenir quelcom comú si hi hagués una estructura paral·lela i, sobretot, si els primers fessin vertaderes o falses les segones.

Estaríem tan acostumats a tractaments així, que se'ns passaria per alt que l'estudiós estaria en la conjuntura de referir-se als fets i d'atendre les proposicions, i alhora fer seu sense problemes l'encreuament dels uns i de les altres, aquí, com a mínim, per a fer vertaderes o falses aquestes darreres.

Ara bé: fets i proposicions s'ignorarien si no se suposés el seu compromís recíproc, llur imbricació.

Això és molt important perquè implicaria que el llenguatge seria ja una expressió, si parlaria d'això i d'allò. És a dir, el llenguatge ja expressaria quelcom compromès amb el fet, malgrat que aquest se'l pogués atendre en silenci.

L'estudi d'això portaria a defensar – en un tal context de fets i proposicions – que el llenguatge com a expressió inclou el que enuncia (l'enunciat) i suposa allò on recau l'enunciat, i que és així com hi ha veritat o falsedat: no perquè el simple enunciat sigui automàticament ver o fals, sinó perquè conté les condicions per a fer-ho, i sols aquell les conté.

Certament els fets no necessiten que se'ls expressi: se'ls pot percebre. Tanmateix els fets esdevindrien rellevants per a la veritat i la falsedat sols quan entren (situats) en l'expressió.

Alhora l'estudiós pot referir-se als fets, i expressar-ne quelcom, i també ho pot fer a les proposicions, amb el ben entès que aquestes últimes ja poden integrar-los.

Que expressi quelcom dels fets no sembla res més que una activitat que forma part d'un fet lingüístic quotidià – que es refereixi a una proposició implica o que integri els fets implícitament, o que l'atengui com a llenguatge al marge dels fets.

En d'altres paraules: la distinció entre fets i proposicions no seria una fantasia, ni d'aquests època de Russell ni d'autors posteriors, però no ensenyaria com es descabdella el llenguatge, sinó que els estudiaria, amb llenguatge, és clar.

2. Fets negatius i proposicions negatives (de la tercera conferència).

La interpretació de fets i de proposicions introduí un nou problema. Car, si s'enuncia «Sòcrates no és viu», hauria d'haver-hi algun *fet* en el món real que es correspongués amb aquella proposició: el fet que Sòcrates no viu.

«¿Hi ha fets negatius? ¿Hi ha un tals fets que es pugui portar a col·lació el fet que 'Sòcrates no és viu'? He assumit en tot el que he dit fins aquí que hi ha fets negatius; que, per exemple, si es diu 'Sòcrates és viu', hi ha, corresponent a aquesta proposició en el món real, el fet que Sòcrates no és viu»⁹.

«Penso que vostès trobaran que és més senzill agafar els fets negatius com a fets, assumir que 'Sòcrates no és viu' és realment un fet objectiu en el mateix sentit en què 'Sòcrates és humà' és un fet...

Altament trobarien prou dificultós de dir què és el que correspon a una proposició. Quan, per exemple, vostès tenen una proposició positiva falsa, diguem 'Sòcrates és viu', és falsa a causa d'un fet en el món real. Una cosa no pot ser falsa excepte si ho és a causa d'un fet, de tal manera que trobaran extremadament dificultós de dir què passa exactament quan fan una asserció positiva que és falsa, a no ser que admetin fets negatius. Penso que totes aquestes qüestions són difícils i que sempre hi ha arguments a adduir en les dues direccions, però per tot plegat m'inclino certament a creure que hi ha fets negatius i que no hi ha fets disjuntius. Però la negació de fets disjuntius duu a certes dificultats que haurem de considerar en connexió amb les proposicions generals en una lectura posterior»¹⁰

Russell rebuté la posició de Paul Demos (*Mind*, abril 1917, que provà de justificar que no hi hauria fets negatius), mentre admeté la incomoditat de defensar la posició contrària.

Certament, si són els fets el que fan vertadera o falsa una proposició, n'hi hauria d'haver que fessin vertadera la de «Sòcrates és viu», i també que la fessin falsa, com n'hi hauria d'haver que fessin

⁹ Ídem, pàg.211.

¹⁰ Ídem, pàg.214-215.

vertadera la de «Sòcrates no és viu», i també que la fessin falsa. Fer fals un enunciat afirmatiu, o vertader un enunciat negatiu, suposaria algun fet, altrament no serien els fets els àrbitres de les proposicions.

Els fets negatius semblen la conseqüència necessària d'haver lliurat als fets el paper dirimidor de veritats i falsedats, i amb això es completaria la perfecta reduplicació entre fets (positius i negatius) i proposicions (vertaderes i falses): el fet positiu podria fer vertadera o falsa una proposició, el negatiu ho podria fer igualment.

2. La circumstància d'haver assumit el Russell de l'atomisme lògic fets negatius provindria d'haver-se aproximat als fets des de les proposicions:

«Quan parlo d'un fet – no em proposo d'intentar una definició exacta, sinó una explicació, de tal manera que vostès coneixeran de què estic parlant – vull dir la mena de cosa que fa una proposició vertadera o falsa»¹¹,

i alhora fer que serien els fets els que farien vertaderes o falses les proposicions, sense haver-hi hagut una interpretació suficient de l'expressió del fet i de la proposició.

Apartem-nos d'aquesta primera filosofia de Russell. La veritat o la falsedat no serien dels fets merament atesos en silenci, sinó que s'esdevindrien perquè hi hauria hagut llenguatge.

Les condicions de quelcom fals es trobarien doncs en la mateixa expressió i per la circumstància que hi hauria alguna unificació entre allò que era fet silenciàt, i que ara estaria situat en l'expressió (si fos el cas), i la resta de l'expressat, la suficient per tal de poder avaluar fals l'enunciat.

Sense poder entrar en detalls es tractaria de quelcom que ocorreria perquè hi ha expressió. Els fets, tal qual presos, no serien ni vertaders ni falsos: sols ho podria ser una explicitació parlada¹².

¹¹ Ídem, pàg.182.

¹² Tot això s'estudia millor al treball ja citat *Entre les raons bàsiques i el llenguatge genèric* QF27.

3. Proposicions generals i existència (de la cinquena conferència).

1. Russell estigué convençut en aquesta etapa que un dels errors més freqüents en filosofia es trobaria en les errònies anàlisis de l'existència. Ho anà repetint emfàticament al llarg de les diferents conferències. Com sigui que és una posició que ha estat reiterada per d'altres estudiosos de diferents formes, li dedicarem una mica d'atenció. Comencem amb allò de què Russell volia tractar:

«Realment totes les proposicions de la mena de què vull parlar avui s'agrupen, tal qual són, en dos grups – el *primer* les que són sobre 'tot', i el *segon* les que són sobre 'alguns'»¹³

Si es diu «tots els homes són mortals», aquesta proposició, afegí, és la negació de «alguns homes no són mortals».

Agafant «tots els homes són mortals» i «alguns homes no són mortals» sembla natural de copsar les proposicions generals com a afirmatives, i les existencials com a negatives. Tanmateix, continuà, és millor de parlar sols de proposicions generals i de proposicions de contingut existencial.

«Vull dir emfàticament que les proposicions generals han de ser interpretades com a no incloent-hi l'existència. Quan dic, valgui el cas, 'tots els grecs són homes', no vull que vostès suposin que això implica que hi hagi grecs. Cal considerar-ho emfàticament com no implicant-ho. Això hauria de ser afegit com una proposició separada. Si vostès volen interpretar-ho en aquest sentit, els caldria afegir a més a més l'enunciat 'i hi ha grecs'. Això és així per propòsits de conveniència pràctica. Si vostès hi inclouen el fet que hi ha grecs, fan anar dues proposicions en una, la qual cosa provoca confusions innecessàries en la lògica de vostès, perquè la mena de proposicions que vostès volen és aquella que assereix l'existència d'alguna cosa, i la proposició general que no n'assereix l'existència. Si passés que no hi hagués grecs, ambdues proposicions, que 'tots els grecs són homes', i la proposició que 'cap grec no és home', serien vertaderes. La proposició 'cap grec no és home' és, naturalment, la proposició 'tots els grecs són no-homes'. Ambdues proposicions seran simultàniament vertaderes si passa que no hi hagi grecs.

¹³ Ídem, pag.228.

Tots els enunciats sobre tots els membres d'una classe que no té membres són vertaders, perquè la contradictòria de qualsevol enunciat general assereix certament l'existència i és per això falsa en aquest cas»¹⁴

2. El criteri d'expressar l'existència d'una cosa, i de fer-ho amb validesa, no pertanyeria certament sols a l'atomisme lògic, sinó en conjunt a d'altres estudiosos de la lògica simbòlica.

Per això convé aturar-nos una mica en el nostre text, i de constatar-hi alguns punts.

Per exemple, que les proposicions generals havien d'interpretar-se sense incloure-hi l'existència. Deixem estar llur presentació per mitjà de les funcions proposicionals: pel cap baix no semblaria que parlar d'un grec o parlar dels grecs comportés un terrabastall interpretatiu, sinó que «els grecs» esdevindria una manera còmoda de referir-s'hi sense necessitat d'esmentar ningú.

En aquesta línia «els grecs són homes» no implicaria, presa al peu de la lletra, «l'existència» d'aquest o d'aquell – però «alguns grecs no són homes» no podria ser existencial sense explicar com pot ser-ho la proposició particular. Realment, si ens circumscrivíssim als llenguatges naturals, tant en l'un cas com en l'altre caldria connivència. I, si no hi hagués cap grec, i dins d'aquells llenguatges, em podria preguntar per la utilitat d'aquestes expressions

A més a més, amb un llenguatge sense prevencions podríem dir el següent: si m'encaparrés a dir els universals i els particulars mentre defensés que no hi ha grecs, «tots els grecs són homes», i «cap grec no és home», àdhuc que «alguns grecs no són homes», tindrien sentit, però no caldria qüestionar-se si són vers o falsos.

Val més de dur una mica més enllà tot això.

4. L'expressió de l'existència (de la cinquena conferència).

1. Passem a una consideració més detallada de l'existència.

«... la significació fonamental d'«existència». Vostès ho poden expressar dient que hi ha almenys un valor de x per al qual aquella funció proposicional és

¹⁴ Ídem, pàg.229.

vertadera. En el cas de 'x és un home', hi ha almenys un valor de x pel qual és vertadera. Això és el que es vol dir dient que 'hi ha homes', o que 'els homes existeixen'. L'existència és essencialment una propietat de la funció proposicional. Significa que la funció proposicional és vertadera almenys en un cas»¹⁵.

L'existència és una *propietat de la funció*, i aquesta existència no s'ha de confondre amb les proposicions d'existència.

«És sols de les funcions proposicionals que vostès poden asserir, o negar, l'existència. No s'han de deixar endur per la idea que això implica conseqüències que no implica. Si dic 'les coses que hi ha en el món existeixen', és un enunciat perfectament correcte, perquè hi estic dient quelcom sobre una certa classe de coses; ho dic en el mateix sentit en què dic 'els homes existeixen'. Però no he de continuar amb 'això és una cosa en el món, i per tant existeix'. Hi ha la fal·làcia de transferir a l'individu que satisfà una funció proposicional un predicat que sols s'aplica a una funció proposicional. Vostès ho poden veure de diferents maneres. Valgui això: de vegades coneixen la veritat d'una proposició d'existència [*existence-proposition*] sense conèixer-ne cap cas. Coneixen que hi ha gent a Timbuctú, però dubto que algú de vostès pugui oferir-me'n un cas. Per tant poden conèixer clarament proposicions d'existència sense conèixer cap individu que les fes veritat. Les proposicions d'existència no diuen res sobre individus de fet sinó sols sobre la classe o la funció»¹⁶.

En la discussió al final d'aquesta conferència (i en les que van seguir) reafirmà que no hi havia cap accepció d'existència que s'apliqués als individus¹⁷, és a dir, sols de les funcions proposicionals es pot afirmar o negar l'existència.

2. L'atomisme lògic, i lògics posteriors, tendiren a analitzar alguns llenguatges a través del que nosaltres anomenem la quantificació fregeriana. Es faria valdre l'estudi de funcions com «x és

¹⁵ Ídem, pàg.232.

¹⁶ Ídem, pàgs.233-234.

¹⁷ Cf. pag.241, i també 251-253.

un home», basat a mantenir la diferència entre el predicat (en aquest cas) i allò que cau sota el predicat.

A partir del que hem indicat en el primer apartat sembla fàcil d'admetre que la tasca de fer satisfer valors a funcions és ben bé realitzable. Tanmateix l'afer rau a saber què s'està fent i adonar-se que no s'estudia pròpiament el llenguatge.

«Ser home» no seria una funció que necessités un complement perquè es copsaria tal qual, i s'agafaria a l'una que «en Pere és un home», etc.

En Pere no seria un home perquè es trobés sota una funció proposicional, o se sabia que ho és, o no se sabia, però «en Pere és un home» treballaria autònomament tal i com ho fan els generals.

3. L'existència podria ser un predicat, per parlar com el text, i no s'interpretaria a tall d'una quantificació particular.

«Això existeix»: no es predicaria d'«això» que és blau, o bonic, o gran, etc. Però no s'expressaria res equivocat perquè no es mouria al mateix nivell de les descripcions qualitatives o quantitatives, sinó que es faria fort en quelcom que expressa. Potser no caldria justificar que s'assumís així: si, la quantificació fregeriana, se l'hauria de prendre com un intercanvi entre regles convencionals i expressions quotidianes i de la ciència, sembla que la positivitat de parlar d'existència hauria de bastar per a fer romandre aquest terme tal i com se'l manté dia a dia.

5. Introducció a les descripcions (de la sisena conferència).

1. Sens dubte el tema de les descripcions deu ser un dels clàssics d'un gran nombre d'estudis dedicats a la filosofia del llenguatge.

El Russell de l'època de l'atomisme ho féu a partir de la proposició «Ròmul existí». Segons deia llavors l'autor, un enunciat amb sentit, tant si fos vertader com fals.

Afegia que si Ròmul fos, en l'enunciat, un element (constituent de la proposició) més [és a dir, que fos un nom per a un particular], l'enunciat que no existís no tindria sentit [hi mancava la funció per la qual hi hauria o no casos que l'acomplissin]: no es podria gaudir

d'elements constituents d'una proposició que no són res [ídem]; tots els elements constituents d'una proposició es troben entre les coses del món.

Continuem: quan es digués que Ròmul no va existir s'estaria defensant que no és mai vertadera una funció proposicional. És perquè «Ròmul» no constituïria en realitat un nom, sinó una mena de descripció truncada (representaria algú que feu coses, que fundà Roma, etc.); un nom sempre anomenaria quelcom, no es tracta doncs d'un nom.

Per tant hi hauria una funció del tipus « x es va dir 'Ròmul'». Quan es mantingués que «Ròmul no va existir» s'estaria dient que aquella funció no seria vertadera per a cap valor de x .

2. Molts anys després d'aquesta conferència alguns autors han anat ampliant els comentaris a les descripcions de Russell. Tot i això l'argumentació interpretava des del començament «Ròmul existí» a tall d'una funció proposicional: podria ser falsa (no hi hauria ningú que es digués Ròmul) o vertadera (si més no possible, i lògicament concebible que ho fos sempre).

Si s'interpretés «Ròmul» com un nom, llavors no podria tenir sentit que no existís: no hi hauria Ròmul, ni com a funció ni com a cas que la completés.

Ròmul deixaria de ser un nom i passaria a ser una descripció incompleta.

6. Les descripcions i els noms (de la segona i de la sisena conferències).

1 Ens adonem que la teoria de les descripcions depèn d'una altra teoria de la quantificació.

Posats, però, a repassar algun element més que poguéssim ajudar a comprendre com fou possible d'introduir-la, podria semblar que el problema de les descripcions definides es complementava així mateix amb el de la circumscripció del que era un nom. Perquè Russell digué

que és un símbol simple, que designa un determinat particular, o un objecte que no ho és però que se'l tracta així¹⁸. També el següent:

«Un nom, en el sentit lògicament estricte del mot, la significació del qual és un particular, sols pot ser aplicat a un particular amb el qual el parlant n'està familiaritzat, perquè vostè no pot anomenar res sense estar-ne familiaritzat».

«Això fa molt dificultós d'obtenir cap cas d'un nom, tot plegat en el sentit propi, i lògicament estricte, del mot. Els únics mots que un certament usa com a noms en el sentit lògic són mots com 'aquest' o 'aquell'. Es pot usar 'aquest' com a nom, per a posar a un particular amb el qual se n'està familiaritzat ara, en aquest moment»¹⁹

S'hi hauria d'afegir que símbols del tall d'«home», etc., és a dir, sempre que hi hagués substantius d'espècies de tota mena i, en conjunt, genèrics, van ser interpretats com a funcions proposicionals, per tant com a predicats, en els casos més simples.

2. Sens dubte aquest esllanguiment del que és un nom degué portar algunes complicacions en l'evolució intel·lectual de l'autor: fa possible de suggerir que, allò que no fossin genèrics sense ambigüïtat, i d'altres, havien d'entrar dins de nous supòsits. El nom no hauria pogut treballar ben bé aquí com ho podria fer en d'altres contexts, ni es podria comparar amb el fet quotidià d'anomenar, de posar nom.

Però ja hem tingut l'oportunitat d'esmentar que no cal interpretar els genèrics a tall de predicats de funcions: no caldria introduir-hi un problema a propòsit de noms i de funcions en la mesura que es respectés la unitat expressiva.

Alhora l'anomenament no sembla diferir de manera important de moltes d'altres formes de parlar, sinó que més aviat se circumscriuria a tenir cura d'alguna cosa individualitzada a dir.

Fet i fet es podria gaudir d'un nom, independentment d'un qualsevol enunciat, des de tots els genèrics i des de molts d'altres

¹⁸ Ídem, pàg.244.

¹⁹ Les dues citacions a ídem,pag.201.

mots, i de moltes d'altres maneres. Allò a retenir rau que aquesta activitat seria una més de les moltes que el llenguatge permet.

7. «Walter Scott és l'autor de *Waverley*» (de la sisena conferència).

No volem deixar les descripcions sense esmentar el conegut exemple de «Sir Walter Scott» i «l'autor de *Waverley*», que fou introduït, i tractat profusament, a fi de validar la teoria de les descripcions. Torna a ser una de les moltes mostres del geni de l'anglès que han arribat a d'altres estudiosos posteriors.

Com sigui que Russell hi dedicà algunes pàgines difícils de resumir afegirem sols unes notes nostres a la seva lectura.

Per exemple, que la significació deu ser una manera de copsar quelcom. «Sir Walter Scott» i «l'autor de *Waverley*» gaudirien d'una significació diversa. I així molts d'altres casos.

Quan se'n parlés amb algú, en absència d'un referent de carn i ossos, el llenguatge no podria dur molt més enllà – quan hi fos, es tractaria de l'expressió d'un fenomènic. I, en els dos casos, «Sir Walter Scott és l'autor de *Waverley*» quan se sabés que hi ha una obra així i qui és Walter Scott.

«L'autor de *Waverley*» pot constar de «símbols», però la seva significació és un tot solidari; quatre mots separats mai no lliurarien «l'autor de *Waverley*», la seva significació diferiria de la de «Walter Scott», que és el nom d'un autor en l'accepció més comuna de «nom», i no l'anomenaria (no li lliuraria un nom, no hi hauria el particular present), sols el significaria.

A «Scott és l'autor de *Waverley*» s'expressaria una determinació més ajustada de l'autor de *Waverley*, perquè ara ja s'establiria quin individu es té present. Hi ha una acord en el llenguatge: els autors són persones, i no se sabia prèviament qui era. Estrictament no hi hauria predicació (sí a nivell de llengua) ni un afer d'identitat.

«L'autor de *Waverley*» seria un element formatiu de «Scott és l'autor de *Waverley*» pel seu significat, i per això no se'l podria reemplaçar per res que no gaudís d'un significat paral·lel. Certament

no hi explicitaria problemes d'existència, sinó la significació que expressa.

En d'altres paraules: caldria assumir el llenguatge tal i com es lliura, i no traduir-lo a través d'un conjunt d'estipulacions.

En efecte, des de «l'autor de *Waverley*», s'arriba a «l'autor de *Waverley* és humà»: no es podria canviar la significació ordinària de les expressions a través del que semblaria que mereixeria una revisió. «L'autor de *Waverley*» és significatiu, ho és tant com una altra expressió del llenguatge.

Afegim-hi, per prou conegudes, dues descripcions més de Russell del temps de l'atomisme:

Hi esmentà també «L'última persona que va entrar a l'habitació». Això no anomenaria en l'accepció ordinària d'«anomenar» perquè implicaria l'operació de donar nom, que és absent.

Tampoc no descriuria en el sentit d'una funció: es descriu breument quelcom, tal i com es duu a terme ordinàriament.

Es tracta d'una expressió que pot tenir circumstàncies diverses (s'ignora qui va ser, no es vol revelar qui va ser, etc.) perquè significa a la manera que ho fa «el gos» (parlant d'un gos conegut), i d'altres: són recursos per a expressar-se, hi ha una significació eficaç, de tal manera que si hi hagués un mot únic per a «l'última persona que va entrar a l'habitació», el dir-lo seria exactament eficaç. D'aquí que els lingüistes hagin apropiat els comportaments d'aquests registres al dels noms substantius.

L'enunciat «l'actual rei de França és calb» és significatiu. Defugint que pot expressar una broma on s'hi aportaria d'una manera o d'una altre l'estat de la qüestió, no hi ha rei a França: malgrat que es diu que és calb, no hi hauria ningú a ser dit; seria fals que hi hagués rei i no caldria adjectivar de fals quelcom que es diu d'alguna cosa que no hi és. No haver-hi rei, però, remetria a l'estudi de la negació, que es fa de manera independent d'una qualsevol funció proposicional i allò que la completa, etc. A més a més hom pot entotsolar-se amb l'enunciat i gaudir de la seva significació deixant de banda ponderar un qualsevol afer.

8. «La classe de totes les classes que no són...» (de la setena conferència).

Heus aquí un nou exemple d'una qüestió prou sabuda i que ara sols apuntarem.

Ben bé una expressió (al marge ara de la filosofia del llenguatge, que en fa modalitats) atén a allò dit. Per exemple, en parlar de «la classe de les classes que no són membres de si mateixes», «menteixo», etc., i després preguntar-se si aquesta classe forma part o no de la «classe de les classes que no són membres de si mateixes», si menteixo o no quan dic «menteixo», etc., atribueixo a la mateixa expressió que ha dit «la classe de totes les classes», «menteixo», etc., allò que he dit – a l'expressió, que inclou la seva significació, precisament aquesta significació.

Certament això és el que diu la teoria dels tipus. Exemplaritza com se cerca d'estudiar un llenguatge.

La persecució d'algun mitjà que ordenés les dues diferents maneres d'atenció, el que fa és mantenir un llenguatge, i després també el nou punt de mira amb el nou llenguatge. Llavors col·loca l'un darrere de l'altre.

La teoria dels tipus, explicitant llenguatge i metallenguatge, representa un toc d'alerta al fet que el llenguatge no tracta bàsicament d'aplicar-se, a si mateix, el que expressa.

Al costat d'això la filosofia del llenguatge ofereix el seu estudi a través d'una modalitat: car una activitat és atendre's, i una diferent expressar una significació que s'aplica a aquest mateix expressar-se.

* * *

La lectura de *La filosofia de l'atomisme lògic* permet encara avui exercitar-nos en les consideracions que podrien afavorir una comprensió del llenguatge. La convicció que s'hi troba és un estímul per a no defallir a tornar a revisar prou supòsits.

III

EL TRET NATURAL I SOCIAL EN EL LLENGUATGE

Hi ha expressió, i el llenguatge en forma part, de l'expressió. S'hi troba alguna cosa meravellosa en la circumstància que es compregui un altre home: versemblantment serà sempre molt difícil que se'n pugui treure tot l'entrellat alguna vegada.

III/1 UN ESDEVENIMENT NATURALITZADOR.

1. Una primera aproximació.

1. A cop d'ull, i dient-ho a l'engròs, de la llengua, com a afer sonor, n'hi hauria imatges, s'articularia gràcies a l'aire exhalat, a les cordes vocals, al conjunt de la boca, i seguiria les lleis de les diferents ciències de la natura pel que fa al seu estudi com a fenomen físic; a més a més se l'hauria après des de petit (deixant ara que més tard hi ha un ensenyament de llengües), i tot plegat s'exerciria amb eficàcia pràcticament en una qualsevol activitat, per tant de forma molt vària.

Però el llenguatge, més enllà de la llengua, faria possible la comunicació (sigui com sigui aquesta), l'expressió de sentiments i d'idees; permetria remugar i queixar-se, insultar i beneir, explicar i cantar, etc. Es trobaria compromès amb el cos de moltes maneres, i alhora la facilitat d'usar-lo menaria a admetre que és un adquirit.

No es reduiria a un àmbit determinat: s'hi oferiria un afer natural, corporal i social (s'aprèn), i permetria prou usos.

Allò que possibilitaria (la comunicació i, en conjunt, l'expressió) fora irreductible al mateix fet sonor (o visual, si s'escriu), natural i corporal, malgrat que en sigui el mitjà. Certament apareix llavors la necessitat d'apropar-se millor al que hi ha més a part d'això.

2. En «asseu-te» no hi hauria sols un so físic i corporal, si es vol, però no sembla fàcil d'afegir què s'hi nota a faltar. Per ventura «asseu-

te» no fóra la resultant d'haver après que «asseu-te» es diu justament en una circumstància precisa? ¿no palesa això el domini d'un idioma?

És clar que no es podria pretendre que el llenguatge s'ofereís a tall d'un automatisme cec: «asseu-te» es diria perquè es vol que l'altre s'assegui, perquè s'hi ofereix una colla de fets. L'aprenentatge d'un «asseu-te», donades algunes condicions, no llevaria que hauria d'haver-hi aquestes condicions i l'espontaneïtat d'expressar-ho. Hi seria doncs l'altre, el que ha succeït abans, allò que potser es voldria tirar endavant, i l'expressió decidida.

Implicaria algun esclariment a través de prou aspectes que no són ben bé aquells que es refereixen a la naturalitat i a la corporalitat del so. Un llenguatge al marge d'una situació semblaria una ximperia.

2. El cos de l'altre i el cos propi.

1. Es mira l'altre. Hi deu haver aquí quelcom que s'improvisa o s'imagina perquè de fet, per exemple, no es mira els ulls propis: més enllà del moure'ls, obrir-los i tancar-los, àdhuc de representar-se'ls mirant distrets, anhelants, etc, és a dir, de conèixer-se un mateix com a mirador, la força de la mirada de l'altre ha de traspasar-ho tot. Malgrat les mancances, la faç de l'altre provoca que se l'entomi, que se sàpiga què vol, que atregui (o que faci venir aversió), o que se la contempli amb indiferència. Deu haver-hi un programa, no lliurat, de natura i cos que relliga la realitat física (la cara de l'altre) i allò propi (d'algú que no pot veure els seus ulls), talment com si fos fàcil alguna interpretació d'una cara, i no es faria sense molts buits, mals entesos, dificultats de tota mena. Versemblantment això confirmaria a la seva manera que l'home és també un individu natural compromès amb d'altres individus, que hi ha doncs una natura i cos, enllà de la que es percep i se sent, que s'ensenya també en la relació entre individus pel fet que s'està relligat, malgrat tot, a l'expressió facial d'un altre home.

Aquesta simbiosi entre la cara de l'altre i la mirada que la descobreix s'estén, quan es considera millor, a tot el cos d'un altre home: perquè se l'intueix directament, quan és el cas, o perquè ens mantenim a l'expectativa quan no se sap què fa l'altre. Sigui com sigui

el cos dels altres esdevé el complement del cos d'un mateix, amaga molt perquè palesa allò sorprenent de què és capaç la natura; els gestos dels altres, compresos directament, palesen en això uns socors desconeguts. És que un mateix disposa del que cal per a no percebre-hi sols, en el que veu, un esdeveniment natural, en profit d'observar-hi també una gesticulació humana. Es tracta que no cal esforçar-se la majoria de vegades per copsar una gesticulació humana, palesant que el cos de l'altre i el cos propi estan en sintonia, la qual cosa vol dir, per al qui ho considera, que el seu cos també ho possibilita.

Tot ocorre com si hi hagués una predisposició prèvia per a saber mirar els altres, de tal manera que la voluntat d'ocupar-s'hi no faria sinó cridar immediatament una capacitat corporal pròpia a favor d'assumir la gesticulació de l'altre cos a tall d'un afer més o menys comunicatiu.

2. La mirada al cos de l'altre incardina el cos propi. Una natura fa immiscir-se en una altra natura: aquell copsar s'hi capfica mentre la desvela i alhora se'n serveix.

Per això la comunicació des d'un altre home traspassa el cos de l'altre i el propi, apareix com quelcom directe.

Però, per una paradoxa aparent, una comunicació pot contenir una ambigüitat considerable, àdhuc un mateix pot mal interpretar del tot el que un altre expressa: precisament perquè hi ha quelcom fora de l'abast, la circumstància que el cos de l'altre i el propi fan de mitjancers per on l'altre home es comunica²⁰.

3. El llenguatge inclou un fet natural.

Des del punt de mira de la natura i el cos el llenguatge es pot comparar als gestos, quelcom que implica el cos de l'altre i el cos propi. L'eficàcia de què és capaç rebla una vegada i una altra una

²⁰ Estrictament parlant el cos de l'altre s'ofereix a tall de realitat natural, i el cos propi referit aquí és en part aquell mai no lliurat, i que caldria esmentar millor a tall d'un cos no dat. Ara bé, la mirada al cos de l'altre suposa així mateix el meu cos en l'accepció perceptiva i sensorial (i d'altres). Per això ens permetem un ús conjunt de 'el cos propi'.

naturalització en les relacions humanes – aquella per la qual hi ha una natura i cos en l'expressió d'un mateix i en la de l'altre home, mentre no ens cal excloure el cos propi de la resta de la natura – i simultàniament rebla la complementarietat del meu cos amb el dels altres. D'alguna manera el cos dels altres perllonga el cos propi: hi ha un passar de l'un a l'altre que els fa entrar en sintonia.

El llenguatge esdevé, pel fet mateix de la natura que usa i que desvetlla, una naturalització en les relacions i alhora l'engrandiment de la influència del cos propi i del dels altres homes. Pel llenguatge «el lloc» que ocupa el cos esdevé expansiu: el cos arriba allí on arriba el so. Així com la mirada «toca» les coses, així el so esdevé una manera de llençar el cos propi cap al cos de l'altre, o de ser agafat pel cos de l'altre. Es perllonga pel que diu, en una accepció; i es complementa pel que sent, en una altra.

Es tracta tant en la direcció d'un mateix cap als altres, com en la dels altres cap a un mateix, d'un fet naturalitzador de les relacions, que certifica una naturalitat de la relació social, que assegura que hi ha una complementarietat de la natura del cos d'un home en la natura del cos dels altres homes. Els homes s'avenen en els cossos, i quelcom del llenguatge si més no en forma part, dels cossos, com en forma part la mirada de l'altre.

I així com hi ha mil relleus de llum, hi ha una munió de mots en el procés naturalitzador que duu d'un home als altres homes.

El llenguatge deu disposar d'un mitjà naturalitzador complex pel fet mateix que hi manté una discriminació natural i corporal molt accentuada, que s'escapoleix de la densitat o compacticitat del gest. I la mirada dels altres resta en alguna mesura abocada sempre a alguna improvisació, als efectes sobre un mateix, etc.

4. La naturalització i el llenguatge de l'altre.

1. L'expressió és una activitat. S'esplaia des de les capacitats del cos i de la resta de la natura, hi ha així una certa complexesa. La comunicació és aquí expansió; per a qui s'expressa amb això ja n'hi ha prou de moment, per a copsar la manifestació de l'altre home hi ha la tasca d'abastar-ho des de les instàncies naturals pròpies.

Certament un qualsevol llenguatge inclou una significació. Ara, però, l'assumirem sense estudiar-la per tal de subratllar la rellevància del fet natural en el llenguatge de l'altre i en la comunicació.

2. No sembla haver-hi límit en les possibilitats d'expressió.

El reguitzell de les expressions dels altres confirmaria sens dubte l'enorme diversitat de comunicacions, és a dir, la pluralitat d'afers que s'és capaç de copsar en la naturalització que suposa l'expressió dels altres.

Certament s'ha de voler fer propi el que passa: basta sovint fixar-s'hi perquè s'abasti el que diu un altre, com si aquest fos un complement del cos propi.

Com al gest, deu haver-hi una previsió natural i corporal – versemblantment ho suposaria també la mateixa circumstància de ser el domini de la llengua quelcom adquirit –, que no es lliura fenomènicament, que fa que l'expressió de l'altre, amb la mateixa llengua, se la copsi gairebé com si fos la pròpia: seguir el que diu implica alhora deixar que es digui, hi ha una simbiosi entre el cos propi i el cos de l'altre que fa que se sigui capaç de saber què comunica. L'expressió com a fet naturalitzador comporta també aquí que hi hagi un perllongament gràcies al cos de l'altre i a la circumstància que deu haver-hi una clau fora de l'abast que relliga les manifestacions dels cossos²¹.

²¹ En una entrevista a EL PUNT AVUI (2 de novembre de 2022), a la pregunta com es concreta la sincronització, Nazareth Castellanos, física teòrica i neurocientífica, comenta:

«Mentre parlo amb tu, el teu cervell està reproduint les meves paraules com si les estiguessis dient. Però com que el teu cervell està sa té un mecanisme que bloqueja que aquestes zones que reproduïxen el que dic ho enviïn a zones on s'executa el llenguatge. Per tant, tu no repeteixes el meu discurs com sí que farien persones que tenen deficiències en aquesta zona. Però, com que internament repeteixes el que dic, t'estàs convertint en mi durant una estona. I no només amb informació auditiva, sinó que també tens informació dels meus moviments, la meua cara, tot allò que faig..., tot ho associes com si ho fessis tu. És un mecanisme imprescindible sense el qual no podríem comprendre l'altre. Se'n diu sincronització de fase intercerebral».

El que l'altre expressa pot ser també el que ja s'ha expressat per un mateix o que li hauria estat possible d'expressar²².

3. Mai no se supera alguna ambigüïtat, o fins i tot la possibilitat d'equívoc no s'esvaeix. Sigui com sigui hi ha un avenir-se entre interlocutors que permet alguna cosa més que un intercanvi sonor.

Es copsa una facècia directament. En conjunt no cal més mitjans explícits per a fer-se càrrec de l'expressió de l'altre. Si no hi ha introducció en la subjectivitat d'un altre, es pot demanar quelcom a l'interlocutor, en l'accepció que s'hi troba molts implícits en la mateixa expressió de l'altre amb tot el gruix d'ambigüïtat i d'equivocitat que es vulgui, quan de fet no s'abandona l'activitat pròpia. Tanmateix la broma, l'estirabot, la ironia, l'ocurrència, el joc de paraules, l'exageració burlesca, l'augment d'expressivitat, etc., constitueixen molt més que un exercici lingüístic (i gestual) indiferent, perquè lliuren elements significatius en la mateixa expressió i naturalització que ho comunica.

Això semblaria vàlid per a una qualsevol actuació entre els homes. És cert que el fet lingüístic s'acompanya de la gesticulació conjunta del cos. Qualsevol facècia es rep pel llenguatge, però també per l'expressió, sempre problemàtica, dels ulls, pels jocs de les mans i braços, pel posat del cos. És tot el cos que entra en joc i que hi ha la naturalització d'una expressió. El fet divertit s'agafa: no sols es veu un cos, o un fenomen físic, sinó expressió gestual.

4. S'és sincer o autèntic. Cal tenir-ho com alguna cosa que es copsa amb les paraules i en els gestos. La sinceritat del que s'expressa, o la circumstància que hi ha una actitud d'autenticitat, es palesa per una naturalització, per tant per un expressat. La sinceritat s'albira a través de les paraules i en els gestos, i amb tota l'ambigüïtat i l'equivocitat que es vulgui.

²² Remarquem que, en l'expressió «el llenguatge de l'altre», hi ha llenguatge per l'apropiació que en faig del que remet, com afirmo que s'expressa per la llengua i pel seu cos perquè ho copso directament gràcies a recursos fora del meu abast.

És cert que tant si parla un mateix com si parla l'altre es pot fingir: però això sols es pot admetre amb certesa per a un mateix, no per als altres. En qualsevol cas per a un mateix valdria que s'hauria d'esforçar a aparentar-ho. Però quan es refereix a un altre ho podria sols suposar una vegada més des de la totalitat de l'expressió, i qualsevol certesa sobre l'engany de l'altre no fóra al cap i a la fi més que una conjectura.

Tanmateix els homes actuen de moltes maneres: fan teatre, i val per a un mateix i per als altres que se sap directament que s'està representant. S'expliquen contes, i la narració té sentit en el conjunt de circumstàncies que envolten el narrador i l'oient. Es compta coses. La gent se saluda, es fa compliments. S'explica física. Es narra un partit de futbol. Es detalla com desmuntar quelcom.

Sempre hi ha un missatge unificat, pel qual s'entoma què ocorre, què es diu. Tant per a un mateix com per a un altre home es manté que es tracta d'allò que s'expressa, que, a partir de fer comanda de les capacitats del cos, arrenca una naturalització en el cas d'un mateix; que si més no demana de voler escoltar i/o mirar els altres mentre es va fent requesta de quelcom que es naturalitza amb el cos de l'altre i amb les seves paraules.

La naturalització en el gest i el llenguatge de l'altre acompanya la seva comprensió, palesant-s'hi mediació. En el cas del llenguatge de l'altre, s'hi diu que hi ha significació, que rebla una seva dependència corporal a través de la naturalització. Una significació verbal enllaçada amb allò que hem dit o que podríem dir, que copsa el que l'altre parla.

III/2 A PROPÒSIT DEL FET SOCIAL EN EL LLENGUATGE.

5. Un origen social de la llengua.

El llenguatge palesa el compromís inajornable de l'individu amb la natura (i amb el cos), però també amb els altres. Hi ha alguna cosa paradoxal en el fet de la dependència, respecte dels altres, dels mateixos usos de la llengua: car l'arrelament en les capacitats del cos

no esdevé incompatible amb la nova circumstància de llur dependència d'un medi social.

L'ús d'una llengua es mostra naturalitzador perquè exposa quelcom natural (i corporal), i alhora s'anomena un fet cultural perquè es comprèn com una adquisició. La dimensió social de la llengua possibilita la seva consideració cultural, i molts altres afers: la manera d'aprendre-la, les etapes que segueix aquest aprenentatge, etc.

Per tant hi ha una crida als recursos del cos i una irrupció natural que perllonga el propi cos i, fent-ho, s'ha articulat d'una tal manera que remet (vagament) a un aprenentatge en un medi social. Allò que ha fet l'altre hauria desvetllat en mi la gestació d'un ús lingüístic i la seva repetició, com si hi hagués hagut en un mateix les condicions corporals i naturals per a fer-ho, i de fet es pot analitzar la llengua en paraules, i aquestes en síl·labes i fonemes, de tal manera que hi ha prou combinacions de tota mena per a la plasmació de les diverses llengües del món.

Tanmateix els altres no han ensenyat primerament a algú a repassar afers culturals, a discriminar fonemes i nivells d'articulacions de sons, sinó a parlar. La naturalització que conté sempre la parla no és primàriament res cultural, sinó una capbussada en el cos i una projecció de quelcom del cos cap a la resta de la natura.

¿Tota llengua serveix per a comunicar-se? Així ho sembla. Malgrat que no hi hagués cap dèria científica en els interlocutors, no dubtarien de la seva eficàcia.

Les remissions d'un qualsevol tipus a partir del diàleg entre els homes palesarien que la comunicació fa que el parlant s'impliqui en una naturalització, ja perquè fa desvetllar els mitjans del cos i irromp amb natura en la natura, ja perquè la natura de l'altre és capaç de ser escoltada pel cos d'un mateix.

6. Una múltiple recombinació.

L'ús de la llengua recull una munió increïble de possibilitats. Haurien de circumscriure's a tot allò que es pot fer, a través de les complicacions permeses, dels manlleus necessaris, de les transgressions acceptades, de les passes agosarades que es consentís.

La formació de mots i de frases no sempre enfaixaria el que s'expressa com si sols es pogués usar el que s'ha usat – però alerta d'una qualsevol pretensió de trencament com si no es fos deutor del que s'ha après d'un medi social. La llengua en conjunt depèn dels factors socials i dels factors individuals. Si es força la comunicació s'exposa que no tingui eficàcia social – si repeteix sols el ja dit pot exposar-se a la banalitat.

Car la llengua sembla ser una entitat amb caràcter públic, social, però també privat, personal. Serveix per a comunicar, d'una banda, i per a expressar-se, d'una altra. La frontissa que manté el joc entre allò social i personal, entre allò públic i privat, possibilita que s'expressi quelcom d'un mateix, dintre d'uns límits en els quals els altres poden esforçar-se a copsar-ho.

Llavors la comunicació no tindria necessitat de limitar-se a un determinat ús de mots més o menys unívoc (mai no hi podria haver univocitat incondicional), i en alguns casos hi hauria quelcom d'aventura i de novetat en l'ús lingüístic, o en la manera de fer-ho.

7. Una expressió eficaç i particularitzada.

El llenguatge, ho direm una vegada més, inclou una naturalització, és a dir, posar la natura (i el cos) al servei de les necessitats de l'ésser humà, que usa la llengua per a moltes coses, però que en conjunt li serveix per a expressar-se i comunicar-se.

No hi ha, sembla, cap altra certesa de l'eficàcia d'una comunicació que no sigui una conseqüència d'un intercanvi tingut. La imaginació permetria i tot d'afigurar-se que el guany d'uns llenguatges dits objectius hauria estat una conquesta resultant de moltes anades i vingudes, de manera que l'objectivitat dels nombres i de les nocions no implicaria una transparència impossible, sinó una eficàcia comprovada de quelcom – i al mateix temps suposaria una corroboració social en el sentit de la conformitat dels uns amb els altres. Una accepció de l'ús d'‘objectivitat’ rauria precisament a fer-ho valer per a allò eficaç i corroborat.

Què faria que el llenguatge no superés de ser també un esdeveniment individual, totes les derivacions socials admeses?

Es tractaria de l'obvietat que necessita si més no d'una aquiescència: es fa requesta de quelcom del cos, que es perllonga amb més natura, si és el cas, i es va ajustant l'expressió. Tanmateix sembla obvi que s'expressa des d'allò que és propi, no s'esdevé un mer reproductor, un llenguatge objectiu gaudeix de significació.

En efecte un llenguatge objectiu manté el què, l'actitud i el context: l'accent explicitador en el què i el manteniment d'una actitud reservada, no invalida la propietat de tot això, i l'haver-hi context.

Així com a través de la creació dels llenguatges de la ciència s'ha volgut afavorir l'eficàcia, la conveniència i la corroboració social, i fer que els elements individualitzadors no ho llevessin (sense mai superar-los, certament), així val per a tots els llenguatges que s'hi troba una polaritat entre l'eficàcia, la conveniència i la corroboració, i el fet de derivar d'allò propi d'un mateix, i que això és insuperable. No es tracta que no es pugui provar de comunicar millor quelcom, sinó que la comunicabilitat reïx en general per l'art d'un mateix, i per l'esforç dels altres, resultant que en qualsevol cas restarà pendent del criteri propi i dels altres.

8. Llenguatge públic i privat.

El llenguatge conté un element naturalitzador per a un mateix i per als altres homes, que relliga a la natura (i cos), mentre la llengua manté una dependència social tant a nivell d'aprenentatge com dels usos efectius. I el llenguatge té significació, a més del fet que els uns amb els altres ens comuniquem. En qualsevol cas l'oposició entre un llenguatge públic i un de privat sembla il·lusòria: sempre hi hauria referència individual i, si es vol, social.

Cal tenir cura de la circumstància que no s'assegura que hi hagi hagut una comunicació escaient en un diàleg o en un qualsevol altre intercanvi.

No es tracta de conrear un escepticisme perquè no es pugui admetre sense por tot allò que hi ha de socialització i de naturalització: més aviat caldria evitar un supòsit que, del fet que el llenguatge suggereix quelcom comú – hi ha llengua, comprenc el que hem diuen,

participo en els llenguatges objectius, etc. – amb els altres homes, s'extregui com a conclusió que hi ha un determinat llenguatge comú.

La tesi d'una preeminència del llenguatge comú, en l'accepció que la meua expressió equival al que expressa un altre home, fora difícil d'assumir. Aquest supòsit, caldria valorar-lo més aviat com una afirmació que cau en l'apriorisme.

També seria reduccionista: pretendria que el que s'expressa sigui el que algú afirma que s'expressa. Aquest home sabria el que un qualsevol altre home expressa. Això ho faria espatllant els significats de l'ús lingüístic en profit del discurs propi. Se suposaria que els usos lingüístics, aquests esdeveniments comuns, podrien ser estudiats independentment dels interlocutors i del que volen expressar. Aquest crític podria ventar-se i tot que un discurs del que es voldria expressar seria efímer.

IV

LA PARAULA EN MERLEAU-PONTY

Un dels pensadors que ha tingut més en compte el factor naturalitzador i social del llenguatge al segle XX ha estat possiblement Maurice Merleau-Ponty, i pot ser just d'aturar-nos-hi tant pel valor mateix dels seus escrits sobre la paraula, com perquè tenim necessitat d'introduir d'altres aspectes poc esmentats fins ara.

Merleau-Ponty ha ofert una manera d'entomar el cos. Malauradament estem tan emmarats de les psicologies aparegudes arran del XIX, que ja veiem com a natural de parlar dels actes reflexos, dels comportaments, i dels gestos, com a coses objectives. Solament quan desbloquegem la comprensió originària del comportament, quan es troba la veritat de la descripció psicològica sense ofegar-se amb els seus pressupòsits, s'esdevindrà lliure per a la comprensió del cos. Merleau-Ponty realitzà aquesta pacient tasca a la seva obra *La structure du comportement* (1942), i la sistematitzà a la *Phénoménologie de la perception* (1945). Som lluny, però, de poder resumir aquí les seves anàlisis: ens permetrem sols de fer-ne un esment gairebé manllevant-li els mots.

Davant la mirada objectiva al món, diria el nostre autor, es descobreix la vida pre-objectiva de la percepció com a veritat i sentit de l'existència. Entre jo i el meu medi ha brollat un horitzó de comprensió, un sistema de correlacions entre les coses i el meu cos de tal manera que ja no soc una mirada freda a un paisatge, sinó un conegut i amant del món fins i tot abans de tematitzar qualsevol objecte de les meves delectances. El gest d'encaixar amb un amic no significa que jo l'hagi reconegut i que després encaixi amb ell: és un únic gest de coneixement; jo tinc la certesa de la meva amistat amb ell perquè encaixo amb ell. La mirada objectiva posterior podrà analitzar el meu comportament: però la veritat d'aquest es troba en el gest.

Dins d'aquesta perspectiva cal enfocar el tema de la paraula. Nogensmenys Merleau-Ponty entrellaça i condiciona sovint el tema de

la paraula amb el tema de la cultura i de l'altre. Amb el tema de la cultura perquè la paraula que signifiquem ara, en parlar, té uns previs: les paraules ja parlades. Això pot entendre's com una ingenuïtat, però, per a l'autor, amaga una profunda intel·lecció: un mot varia de context a context; la paraula «forma» connota comprensions diferents a un teòric formalista i a un psicòleg de la Gestalt; no és el mateix el crit «mare!» d'un nen de sis anys que l'exclamació «mare!» d'un home a la seva mare. El mot, conforme al temps i a la manera gesticular amb què s'ha usat, s'enriqueix (o s'empobreix) de sentit. I el que diem, afegiria, del mot, podem afirmar-ho de la frase. Íntimament relacionat amb el fet cultural, se'ns esmenta la qüestió de l'altre (el gran escàndol del pensament «objectiu»), perquè l'altre és qui em proporciona el sentit dels mots, qui els fa també enriquir, i l'altre és qui contrasta amb mi l'experiència comuna del món. Precisament la paraula crea un lloc comú entre l'altre i jo en el diàleg, de tal manera que el seu gest per la paraula s'engatja en mi com el meu en ell, brollant un ésser a dos.

* * *

Fins aquí un preàmbul orientador. En els textos següents, on s'explicita les reflexions referents al llenguatge, s'ha evitat la constant citació de psicòlegs i lingüistes, esmentats constantment per l'autor; com digué, no hi ha dilema o filosofia o ciència: «si es considera la filosofia com l'elucidació de l'experiència humana, i la ciència com un moment essencial d'aquesta experiència, el dilema desapareix». El que es demana als homes de ciència és participar de llur experiència, no regatejar-los-la.

Cal tenir molt present que el que es diu en aquests resums s'aplica a la paraula originària, que es contraposa a l'expressió segona de la quotidianitat; és la de l'infant que pronuncia el seu primer mot; la de l'enamorat que descobreix el seu sentiment; la del «primer home que hagi parlat», la d'aquell que dialoga amb veritat, la de l'escriptor i del filòsof que desvetlla l'experiència primordial deçà de les tradicions. Certament la paraula segona no s'escapoleix de l'anàlisi, però és això, paraula segona, i no paraula encarnadora de sentit.

1. L'estatus filosòfic del llenguatge.

La tradició de la línia de Descartes, Kant, etc., bandeja el llenguatge de l'estudi filosòfic²³. Seguint aquesta tradició, cal pensar que són els lingüistes, gramàtics, i filòlegs, els encarregats de manifestar el bon ús o mal ús de les paraules, les seves relacions, i quan caldrà usar un mot millor que un altre. Fins aquí el llenguatge solament etiqueta una realitat més pregona i autènticament filosòfica: el pensament.

Però, l'altre corrent filosòfic, en la línia del positivisme, accepta el llenguatge com un fet real, quasi com el fet que és significatiu. Dels pensaments, relacions mentals, etc., en podem parlar poc. S'estaria d'acord amb la urgència d'analitzar el llenguatge per veure el que sigui significatiu, perquè s'està segur de la malvestat dels mots, sempre disposats a donar-nos il·lusions. El problema rau doncs en l'estudi de proposicions significatives, en el seu contrast amb la realitat, i en el bandejament de les proposicions no significatives o incorrectament expressades. Aquí també el llenguatge no sembla tenir significació per si mateix, a la qual cosa cal afegir que l'analista, en parlar de les proposicions, ho fa com un mal menor, ja que si més no les proposicions són observables pels sentits (vista, oïda).

Si no hi ha estatus filosòfic del llenguatge, hi ha, però, estudis psicològics de la paraula. Aquí també trobem els dos corrents: la psicologia mecanicista o empirista, i la psicologia racionalista. A la primera, trobem certament una reviviscència, en parlar, d'una «imatge mental».

«Els estímuls o els «estats de consciència» donats criden la imatge verbal segons les lleis de la mecànica nerviosa o segons les de l'associació, i així el mot no duu sentit, no té cap potència interna, i tant sols és un fenomen

²³ Cf. *La conscience et l'acquisition du langage* a Maurice Merleau-Ponty à la Sorbonne (résumé de ses cours établi par des étudiants et approuvé par lui-même). Bulletin de Psychologie, 18, 1964, pág.226.

psíquic, fisiològic, o fins i tot físic, juxtaposat als altres, i entrant en escena pel joc d'una causalitat objectiva»²⁴.

Quan la psicologia racionalista admet una «operació categorial», es palesa que el sentit el dona certament el mot; aquest porta sentit, però el que li forneix el pensament: «el mot resta un embolcall buit». A la primera concepció «no hi ha ningú que parli», perquè l'acte d'expressió és en tercera persona, gràcies a un sistema de connexions objectives que es podria seguir com a espectador, «a la segona, hi ha certament un subjecte, però no és el subjecte parlant: és el subjecte pensant»; i així, pel que fa el llenguatge, ens trobem al mateix lloc: un espectacle objectiu.

Tanmateix es parla, el mot té un sentit: aquesta simple remarca fa anar més enllà de l'intel·lectualisme i de l'empirisme.

2. El mot vehicula les significacions.

Algunes observacions senzilles fan veure que el pensament tendeix vers la seva expressió com vers el seu acabament; l'objecte familiar ens sembla indeterminat en tant que no hem retrobat el seu nom; el mateix subjecte pensant és en una mena d'ignorància dels seus pensaments en tant que no els ha formulat per si mateix, o dit, o escrit, com ho mostra l'exemple de tants escriptors que comencen un llibre sense saber amb precisió el que hi ficaran²⁵.

«La denominació dels objectes no ve després del reconeixement: és el mateix reconeixement».

Per a l'infant, l'objecte no li és conegut sinó quan és anomenat: el nom és l'essència de l'objecte, i resideix en l'objecte amb els mateixos trets que el seu color o la seva forma. Per al pensament antic, anomenar un objecte és fer-lo existir o modificar-lo: Adam dona nom als animals en un acte de senyoreig; déu canvia el nom d'Abram per

²⁴ *Phénoménologie de la perception*, Gallimard, París, 1945, pàgs.205-206, on es troba també el que segueix.

²⁵ Tot això a ídem, pàgs.206-207.

Abraham, permutant així el seu destí humà; la paraula del déu bíblic és paraula creadora, etc.

«Si es respon que l'infant aprèn a conèixer els objectes a través de les designacions del llenguatge i que així, donats primerament com a éssers lingüístics, els objectes no reben sinó secundàriament l'existència natural, i que llavors l'existència efectiva d'una comunicat lingüística ret compte de les creences infantils, aquesta explicació deixa el problema intacte, perquè, si l'infant pot conèixer-se com a membre d'una comunitat lingüística abans de conèixer-se com a pensament d'una Natura, és a condició que el subjecte pugui ignorar-se com a pensament universal, i abastar-se com a paraula, i que el mot, lluny de ser un simple signe dels objectes i de les significacions, habiti les coses i vehiculi les significacions».

3. El sentit dels mots, per exemple, en l'experiència de l'altre.

La comunicació és pertorbadora per a algunes maneres de pensar. S'estaria disposat a admetre que no es rep res de l'altre que no es tingui ja «aprs». Tot fora qüestió d'un sistema mecànic pel qual omplo de sentit els mots que provenen de fora.

Tanmateix el fet és que creiem que tenim el poder de comprendre enllà del que pensem espontàniament. Un text difícil fa que cada mot desvetlli en nosaltres pensaments que certament ja ens pertanyien; però de vegades, després de rellegit i de reflexions, totes les significacions de l'esmentat text es nuen en un pensament nou que recull totes les significacions prèvies i, tot transportant-nos al centre del llibre, fa que retrobem la font.

De l'experiència d'altri, també en sabem quelcom: ens resistim a creure que l'altre no ens diu res de nou, que tot el seu parlar es comprèn des dels meus pensaments. Així l'altre no existiria sinó com un en si. Amb tot es palesa que es comprèn l'altre, el seu problema o la seva situació. Comprenem una persona, que coneixem llargament, tant sols amb quatre frases que digui; és perquè les recollim dins d'un poder general de pensar l'altre com a altre.

«Hi ha doncs una recuperació del pensament d'altri a través de la paraula, una reflexió en l'altre, un poder de pensar segons l'altre, que enriqueix els nostres propis pensaments»²⁶.

Començo a comprendre el sentit dels mots per llur col·locació en un context d'acció, i en particular de vida comuna: no sé usar un mot, no arribo a una plena valoració del mot, fins que el puc esmerçar en una situació vital o literària, fins que esdevé per a mi un autèntic gest expressiu. Sí, comprenc els mots d'altri per llur col·locació en un context d'acció; un text filosòfic mal entès em revela si més no un cert «estil». «Qualsevol llenguatge en suma s'ensenya tot sol, i importa el seu sentit a l'esperit de l'oient»; per a aquell que escolta o llegeix, parla o escriu, hi ha certament un pensament en la paraula. Fixar els mots en un diccionari és donar una correspondència en un sistema de comunicació, però no n'esgota el sentit:

«és la frase que dona el seu sentit a cada mot; és per haver estat esmerçat en diferents contextos que el mot a poc a poc es carrega d'un sentit que no és possible fixar absolutament»²⁷.

4. Com hi són els mots.

Certament els mots són en mi; però, abans de brollar, es troben en la manera com experimento els objectes darrere el meu cos o com l'horitzó de la meua ciutat entorn de casa meua.

No tinc pas una «imatge verbal» que s'associaria objectivament a un pensament:

²⁶ Ídem, pàgs.208-209.

²⁷ Merleau-Ponty expressa, amb un estil prou seductor, que el sentit dels mots s'enriqueix o es modifica gràcies a les seves diferents intervencions en plurals circumstàncies. És tracta d'un actitud que es troba en d'altres llocs dels seus estudis: l'explicació del que és ara a partir del que ha estat. El lector admetria potser que s'hauria d'invertir l'ordre: és l'ara el que remetria, per tant el passat explicaria el que pot, però no substituiria la necessitat d'un estudi detallat del que és la significació actual.

«Si [*els mots*] persisteixen en mi, és més com a imago freudiana, que és bastant menys la representació d'un antiga percepció que una essència emocional molt precisa i molt general deslligada dels seus orígens empírics. Em resta, del mot après, el seu estil articular i sonor. Cal dir de la imatge verbal allò que dèiem més amunt de la "representació del moviment": jo no tinc necessitat de representar-me l'espai exterior i el meu propi cos per a moure l'un dins de l'altre. N'hi ha prou que aquests existeixin per a mi i que constitueixin un cert camp d'acció estès entorn meu. De la mateixa manera, jo no tinc necessitat de representar-me el mot per tal de saber-lo i pronunciar-lo. N'hi ha prou que en posseeixi l'essència articular i sonora com una de les modulacions, un dels esmerços possibles del meu cos. Jo connecto amb el mot com la meua mà es dirigeix cap al lloc del meu cos que es pica; el mot és en un cert lloc del meu món lingüístic; fa part del meu equipament; no tinc més que un mitjà de representar-me'l: és pronunciar-lo; com l'artista no té més que un mitjà de representar-se l'obre en la qual treballa: cal que la faci»²⁸.

De la mateixa manera que, quan imagino un amic, això forma part d'una de les modalitats del meu ésser al món, la imatge verbal no és més que una de les modalitats de la meua gesticulació fonètica, donada amb moltes d'altres, en la consciència global del meu cos.

5. La paraula des d'un silenci i la paraula constituïda.

Podem ja veure que no es cospa la paraula com un «signe» del pensament, prenent com a signe un fenomen que n'anuncia un altre, tal com el fum anuncia el foc.

«La paraula i el pensament no admetrien aquesta relació exterior més que si fossin l'una i l'altre temàticament donats; en realitat es troben embolcallats l'un en l'altre; el sentit és pres en la paraula i la paraula és l'existència exterior del sentit».

Per què, si no, ens és més fàcil recordar els mots d'una frase que recordar els pensaments? Per què el pensament voldria doblar-se per mitjà de mots, si aquests no tinguessin en si mateixos el seu sentit?

²⁸ Ídem, pàgs.210-211, cf.pàgs.461-462.

Solament es pot comprendre això si es reconeix que la paraula és la presència del pensament en el món sensible, i no pas el seu vestit²⁹.

Quan ens expressem, sigui de forma oral o escrita, no és pas principalment per, d'alguna manera, fer perdurar els nostres pensaments; fet i fet un escriptor no rellegeix massa el seus escrits. L'operació d'expressió, quan és reeixida, no solament dóna al lector o a l'escriptor una memòria-fitxa, sinó que:

«fa existir la significació com una cosa en el mateix cor del text, la fa viure en un organisme de mots, la instal·la en l'escriptor o en el lector com un nou òrgan de sentit, obre un nou camp o una nova dimensió a la nostra experiència».

Passa com en l'art: en contemplar una pintura o en escoltar una sonata, no es pot distingir un «signe», d'una sonata: pels mateixos sons penetra la sonata. No passa altrament, malgrat l'aparença, en l'expressió del pensament per la paraula.

«El que ens enganya aquí, el que ens fa creure en un pensament que existiria per a si abans de l'expressió, són els pensaments ja constituïts i ja expressats, de què podem recordar-nos silenciosament i pels qual ens donem la il·lusió d'una vida interior. Però, en realitat, aquest pretès silenci és replè de paraules; aquesta vida interior és un llenguatge interior. El pensament «pur» es redueix a un cert buit de la consciència, a una veu instantània. La mateixa intenció significativa nova no es coneix, sinó en recobrir-se de significacions ja disponibles, resultat d'actes d'expressió anteriors. Les significacions disponibles sovint s'entrellacen segons una llei desconeguda, i una vegada per sempre un nou ésser cultural ha començat a existir. El pensament i l'expressió es constitueixen doncs simultàniament, quan el nostre adquirit cultural es mobilitza al servei d'aquesta llei desconeguda, com el nostre cos es presta sovint a un gest nou en l'adquisició de l'hàbit»³⁰.

²⁹ Cf. també ídem, pàg.445.

³⁰ Ídem, pàgs.213-214. La mateixa idea, la trobem a les pàgines 445-446, amb una comparació del llenguatge amb la pintura: aquesta, com a afer total, no és la suma dels diferents colors en si.

Així mateix quan diu: «la potència que té el llenguatge de fer existir l'expressat, d'obrir camins, noves dimensions, nous paisatges, al pensament,

Però el problema greu és que generalment vivim en un món on la paraula és instituïda, on la paraula quotidiana ens banalitza:

«Per mitjà de totes aquestes paraules banals, posseïm en nosaltres mateixos significacions ja formades. No susciten en nosaltres sinó pensaments segons; aquests, a llur torn, es tradueixen en altres paraules que no exigeixen de nosaltres cap veritable esforç d'expressió, i no demanaran dels nostres oients cap esforç de comprensió. Així el llenguatge i la comprensió del llenguatge semblen anar per si mateixos. El món lingüístic i intersubjectiu no ens astora més, no el distingim més del mateix món, i és a l'interior d'un món ja parlat (i parlant) que reflexionem. Perdem la consciència del que hi ha de contingent a l'expressió i a la comunicació, siga a l'infant que aprèn a parlar, siga a l'escriptor que diu i pensa per primera vegada alguna cosa; en fi, en tots aquells que transformen en paraula un cert silenci. I tanmateix és ben clar que la paraula constituïda, tal com esdevé en la vida quotidiana, suposa acomplert el pas decisiu de l'expressió. El nostre esguard de l'home restarà superficial en tant que no ens remuntem a aquest origen; en tant que no retrobem, sota el soroll de les paraules, el silenci primordial; en tant que no descrivim el gest que trenca aquest silenci. La paraula és un gest i la seva significació un món».³¹

és, en darrera anàlisi, tan obscura per a l'adult com per a l'infant», ídem, pàg.460.

³¹ Els textos mostren la gran capacitat expressiva de Merleau-Ponty. Malgrat tot es podria defensar que no estaria fenomenicament donat que l'expressió d'ara no gaudís de la seva originalitat.

Al marge de poder fer-ne remissions socials i d'aprenentatge, i de poder recordar moltes converses i expressions, no s'hauria de concloure que quotidianament es pensi des d'un món ja expressat. Que la vida interior es trobi plena de paraules no implicaria que sigui simplement del ja parlat. Hi hauria una espontaneïtat que no estaria recollida suficientment, dins del text de l'autor, en el cas de la conversa de cada dia, com no ho estaria que res del que es pensés amb mots interiorment no remetria tal qual a cap altra paraula o experiència .

Fet i fet no hi hauria una dualitat entre la paraula original i la constituïda: però una crisi en els llenguatges interpretatius i ideològics (i la filosofia deu començar sempre així: si més no a partir del que s'ha defensat amb expressions) fàcilment duria a una expressió trobada originària i a fer pensar en una banalització d'altres parles.

6. En quina accepció hi ha un gest lingüístic. L'origen del llenguatge.

S'entrelluca una relació entre gest testimoniati i el seu espectador. Però, quina és? Certament jo no tinc necessitat, per a comprendre un gest de còlera o d'amenaça, de recordar els sentiments que he experimentat en fer jo mateix aquest gest: no veig la còlera o l'amenaça com una realitat psíquica amagada darrere el gest, ans llegeixo la còlera o l'amenaça en el gest. Tanmateix el seu sentit no és percebut com ho és, per exemple, el color d'una cosa; si em fos donat com una cosa, no es veuria per què la comprensió dels gestos es limitaria pràcticament als gestos humans. El sentit dels gestos no és donat, sinó comprès, això és, abastat per un acte de l'espectador, quan «els poders del meu cos» s'hi ajusten i el recobreixen.

«Cal reconèixer com a irreductible el moviment pel qual m'ofereixo a l'espectacle; m'hi junyeixo en una mena de reconeixement cec que precedeix la definició i l'elaboració intel·lectual del sentit»³².

Paral·lelament el gest lingüístic, com tot altre gest, dibuixa per si mateix el seu sentit.

«Aquesta idea primerament sorprèn. Però s'està obligat a agafar-s'hi si es vol comprendre l'origen del llenguatge, problema sempre urgent, bé que els psicòlegs i els lingüistes estiguin d'acord per a bandejar-lo en nom del saber positiu».

És que podem afirmar que les significacions disponibles (això és, el actes d'expressió anteriors) estableixen entre els subjectes parlants un món comú on la paraula actual i nova s'hi refereix talment com ho fa

No s'hi trobaria doncs cap inconvenient a assumir que la vida interior és plena de llenguatge sense necessitat que sigui una il·lusió, sempre que es mantingui el valor tal qual del que es pensa, que no és la resultant de recobrir-se de significacions ja disponibles, perquè no pot contenir res més que l'experiència que n'hi ha.

³² Ídem, pag.216.

el gest al món sensible. I així el sentit de la paraula fora la manera com l'individu maneja aquest món lingüístic.

Tanmateix, les formes sintàctiques i les del vocabulari, tot ja donat anteriorment, ¿porten en si mateixes sentit, com ho fan els gestos?

«I la comunicació dels elements del llenguatge entre el “primer home que hagi parlat” i el segon, ¿no ha estat necessàriament ben bé d'un altre tipus que la comunicació per gestos».

Podem, per exemple, comprendre que el somriure mostra una presència al món d'un individu; en canvi la paraula no sembla que sigui un bon paral·lel del somriure. Endemés hi ha la pluralitat de llenguatges. La paraula seria doncs un «signe convencional» i el somriure un «signe natural».

Amb tot aquest «signe convencional» deixa de ser-ho, almenys fonamentalment, si tenim en compte el sentit emocional del mot, que és el que anomenem el seu sentit gestual.

«Es trobaria llavors que els mots, les vocals, els fonemes, són tantes maneres de cantar el món, i que estan destinats a representar els objectes, no pas com ho creia la ingènua teoria de les onomatopeies, en raó d'una semblança objectiva, sinó perquè n'extreuen, i en sentit propi del mot n'expressen, l'essència emocional».

Si s'eliminés d'una llengua les racionalitzacions dels gramàtics, les imitacions de la llengua per la mateixa llengua, les contaminacions de llengües estrangeres, etc., es palesaria que no és arbitrari que anomenem 'llum' a la 'llum' si anomenem 'nit' a la 'nit'. El predomini de vocals o consonants, els ritmes de construcció i de sintaxi, no representen pas convencions arbitràries, sinó maneres diferents del cos humà de celebrar el món, i finalment de viure'l³³.

³³ Sobre l'origen del llenguatge, amb les mateixes idees, cf. *La conscience*, pàgs.151-152.

«No hi ha doncs en rigor signes convencionals, simple notació d'un pensament pur i clar per si mateix; no hi ha sinó paraules on es contracta la història de tota una llengua, i que aconsegueixen la comunicació sense cap garantia, enmig d'increïbles atzars lingüístics»³⁴.

Admetre el sentit gestual des de la perspectiva de l'emoció no és recaure en una concepció naturalista del llenguatge; en realitat no hi ha res en l'home purament natural. La còlera es manifesta entre nosaltres amb la cara inflada i amb un cop de peu; en un japonès pel somriure; fins i tot les coses més «naturals» mai no són assumides per l'home en un estat «pur». Això és garantit pel poder transcendent del nostre cos a l'esguard del complex fisiopsicològic. El llenguatge participa doncs de les altres facetes de l'home: solament perquè el meu cos ha assumit una forma de viure el món parlo una llengua i m'expresso. I la forma de fer-ho palesa l'assumpció del món per a mi.

7. Tornant al diàleg amb l'altre.

Tant Husserl com Scheller han provat d'apropar-se al tema de l'altre³⁵. Amb tot l'inici o el subsòl de tota tematització de l'altre ha de passar pel meu cos i el seu, per aquesta vida preobjectiva prèvia a qualsevol explicitació³⁶, donada però no reflexionada. És en particular el llenguatge un dels objectes culturals que hi té un paper essencial.

«A l'experiència del diàleg, s'hi constitueix entre l'altre i jo un terreny comú; el meu pensament i el seu no fan sinó una sola xarxa; els meus propòsits i els de l'interlocutor són cridats per l'estat de la discussió, s'insereixen en una operació comuna, de la qual cap de nosaltres no és el creador. Ací hi ha un ésser a dos».

No trobem un altre que resti objectivat pel meu cos: hi ha un món comú, i romanem adherits a una comuna existència.

³⁴ Cf. Ídem, pàgs.216-219.

³⁵ Podeu trobar un resum de llurs opinions, segons Merleau-Ponty, a *La conscience*, pàgs.238-241,

³⁶ *Phénoménologie*, pàgs.398ss.

«Al diàleg present sóc alliberat de mi mateix; els pensaments d'altri són certament els seus pensaments, no sóc jo qui els forma, bé que els cossi tant aviat com han nascut, o que els anticipi; i fins i tot l'objecció que em fa l'interlocutor m'arrenca uns pensaments que no sabia que posseís, de tal manera que si bé jo li presto pensaments, ell, al seu torn, em fa pensar»³⁷.

I així, el lligam creador entre l'altre i jo es fa escàpol a tota temptativa d'esclerotitzar la paraula comunicadora; fer això suposaria que no existeix un ésser a dos compartit, que la veritat de la paraula dialogada és en mi, que en definitiva tota experiència de diàleg és un miratge, perquè precisament gràcies a aquest miratge ens obrim a un comunió i coneixem millor els nostres propis pensaments. Després, sí, quan sigui sol, i me'n recordi, puc reintegrar el diàleg a la meua vida i fer-ne un episodi més de la meua història privada³⁸.

8. Paraula i intemporalitat.

Hi ha qui abraça un pensament absolut, fora de la clau del temps. Això és enganyador i el que ens enganya prové de la consistència que proporciona la paraula. En realitat la paraula, com la novena simfonia, una església antiga, un carrer, una proposició matemàtica, es un ésser cultural que ha hagut de menester d'un acte creador per a venir a la llum, i això per a la paraula transcendent o originària, perquè la veritat d'un escrit ja fet, d'una paraula ja parlada es troba en el copsament del seu sentit primer. La il·lusió d'un pensament intemporal, ens la dóna la consistència de la paraula. Ara bé: tota nova creació és cultural, parteix de paraules ja parlades, de mots més o menys definits però provisionals, per tal de, amb l'expressió, crear un nou sentit encarnat obert a l'avenir.

«Expressar-se no és substituir en el nou pensament un sistema de signes estables als quals estiguin lligats uns pensament segurs; és assegurar-se, per

³⁷ Ídem, pàg.407.

³⁸ El lector hi reconeix fàcilment unes consideracions prou encertades, que entren en detalls plens de subtileza. Dalt hem procurat de continuar interpretant una mica com es lliura la comunicació.

l'esmerç de mots ja usats, que la nova intenció reprèn l'heretatge del passat; és, d'un sol gest, incorporar el passat al present i soldar aquest present a un avenir; obrir tot un cicle de temps on el pensament "adquirit" romandrà present a tall de dimensió, sense que tinguem necessitat en endavant d'evocar-lo o de reproduir-lo. El que s'anomena l'intemporal en el pensament és el que, per així haver reprès el passat i empeltat l'avenir, és presumiblement de tots els temps, i de cap manera no és doncs transcendent al temps. L'intemporal és l'adquirit»³⁹.

* * *

L'autor reitera que el sentit anava de bracet de la paraula: no calia cercar un pensament més enllà seu. Sens dubte un repte a entomar encara avui.

³⁹ *Phénoménologie*, pàgs.449-450.

Podríem argumentar també que la defensa d'un pensament fora del temps deu ser un fenomen associat més a la certesa que al pòsit cultural d'un llenguatge que es rep. Si més no ha estat de vegades mantingut per estudiosos de formalismes, i també, en un extrem molt allunyat, pels fanàtics, i en tots els casos seria un comportament fet propi, és a dir, que respondria a unes habituacions les regles de les quals estarien fora de l'abast per ser les d'un cos no fenomènic.

V

PER QUÈ S'ESMENTA QUE HI HA PENSAMENT EN EL LLENGUATGE

La referència de Merleau-Ponty al lligam entre pensament i paraula, que es conjunten de manera que el mot en seria l'aspecte visible, naturalitzador, ens encamina a discutir a propòsit del pensament i de la conveniència o no de parlar-ne.

1. ¿Hi ha necessitat de parlar del llenguatge com una expressió de pensament?

1. No deu poder-se generalitzar allò a tenir en compte a l'hora de l'expressió de quelcom.

«Aviam si tindrè sort i trobo l'Antoni»: s'hi implica una colla de circumstàncies on això no és una bajanada; l'Antoni és algú amb qui s'ha tingut tractes, hi ha algun motiu de voler trobar-lo, a més a més ho rumio quan em trobo en un lloc, rodejat d'estris i de mobles. I l'afer permet derivar que s'ha après a nivell bàsic quan es diu una expressió. És clar que rumio «aviam si tindrè sort i trobo l'Antoni»: potser es dirà que ho penso, que es tracta de l'expressió d'un pensament, i llavors hi haurà de bell nou l'interrogant de si, a banda del que és circumstancial (tracte, camp perceptiu, propòsits), i del fet que s'ha après a parlar, cal, o no, noves precisions.

Pel cap baix és admissible que es pugui esmentar que prou expressions són de pensaments, quan el que es pensa, per exemple, no té res a veure amb el que s'està percebent. Si més no es pensaria allò que s'hauria après a expressar a través d'una llengua i per mitjà de les combinacions fòniques, sil·làbiques, mòtiques, oracionals, etc., possibles.

L'expressió d'un pensament s'oferiria com una manera de manifestar-se un cos (si més no hi ha la sonoritat natural i corporal): aquest expressar s'hi consideraria, ja no sols perquè hi hagués quelcom natural i sentit, sinó també perquè pressuposaria una aportació, que deu ser guanyada, per la qual l'ús lingüístic, no seria

buit, sinó una disposició de quelcom que es porta a col·lació i que conjectura un cos no dat fenomènicament⁴⁰.

2. D'altra banda no s'explicitaria alhora igualment el signe, o el significant, i el significat (que inclouria el pensat). Malgrat ser una qüestió de matís, allò que es pensa, per exemple, explicitaria això mentre usaria la llengua, que es trobaria més aviat implícitada; o bé es faria palès que hi ha significant mentre se sobreentendria allò pensat. Per això es diria que hi ha signes o significants; i també pensaríem o ens ocuparíem del que sigui mentre usem la llengua, és a dir, hi ha significat mentre ho fem. No es tractaria que ocupats en el significat no sapiguem que hi ha significant, o que atenent el significant no se sàpiga el significat, sinó que no es mantindria igualment alhora l'un fet i l'altre, i que hi hauria més aviat una integració de l'un fet i l'altre.

I en parlar de llenguatge, d'expressió, d'enunciat, i d'altres, ho faríem de manera que hi mantindríem una integració que explicitaria i implicitaria sense que fos rellevant que s'explicités l'expressant i s'implicités expressat, o a l'inrevés, amb la certesa que no s'hi oferiria llenguatge, expressió, enunciat, sense la presència de l'un i de l'altre.

2. ¿Es pensa al marge d'un ús lingüístic?

1. ¿Es pensa al marge del llenguatge? ¿es fa d'una manera molt semblant, és a dir, gràcies al fet de gaudir de quelcom que ens fa remetre a un cos no lliurat com a fenomen?

Es pensa en el que es farà després: hi ha, si es vol, imatges (que també remetrien al cos i com un afer a sol·licitar), un domini de la

⁴⁰ Sens dubte aquest disposar d'alguna cosa que remetem a un cos no fenomènic, i dels sons naturals i corporals, es perllongaria amb d'altres moltes maneres de dur endavant les activitats. Els membres del cos es troben agençats per a caminar i manipular, però també per a prou gestos que contenen quelcom més que el seu perfil natural i sentit: la salutació amb la mà suposa una expressió directa quan es fa, i quan se la rep, hi ha hagut l'haver-ho après i incorporat o, per a ser més exactes, perquè hi ha l'expressió directa remetem a l'après i a l'incorporat.

situació (perceptiva i social), però també s'hi ofereix esbossos lingüístics, i la resolució sembla articulada.

¿Es pensa quan hi ha silenci arreu? L'expressió d'un llenguatge manifesta una completesa, i sovint no deu saber-se ben bé com cal pensar alguna cosa fins que no s'ha arribat a formular-ho.

D'altra banda no s'hauria de caure en la unilateralitat d'haver de dir-s'ho tot d'alguna manera.

2. Els texts de Merleau-Ponty *es decanten a fer del pensament i de la paraula els dos vessants d'un únic afer*. Recordem algunes de les seves notes:

(1) La paraula és la presència del pensament en el món sensible i no pas el seu vestit.

(2) L'operació d'expressar, quan no és banal, fa existir la significació, la fa viure en un organisme de mots.

(3) El que fa creure en un pensament que existia abans de l'expressió són els pensaments ja constituïts i ja expressats, que podem recordar silenciosament i que lliuren la il·lusió d'una vida interior. Però en realitat aquest pretès silenci és replè de paraules; aquesta vida interior és un llenguatge interior.

(4) La intenció significativa nova no es coneix sinó en recobrir-se de significacions ja disponibles, resultat d'actes d'expressió anteriors.

(5) Les significacions disponibles sovint s'entrellacen segons una llei desconeeguda, un nou ésser cultural comença a existir.

(6) El pensament i l'expressió es constitueixen simultàniament.

Sens dubte els treballs a propòsit de la paraula de l'autor estan carregats d'interès. Podríem preguntar-nos si l'expressió proferida es manté després en alguna virtualitat, és a dir, si allò expressat subsisteix d'alguna manera, i sigui com sigui la nova forma de dar-se. No costa molt d'admetre que, si allò expressat s'esvaeix i no se'n sap res fins que es porta a col·lació, si no igual, amb alguna semblança, i havent-hi processos d'aprenentatge de tot tipus, hi pugui haver noves suggerències des d'un cos no dat que aportarien quelcom que deuria d'afers, també lingüístics, guanyats.

Una part important de l'activitat es manifestaria de tal manera que s'hauria d'imaginar un cos no donat que ho expliqués, al marge de la nostra més o menys gran esforç voluntariós. Moltes de les idees que exposem, i de les paraules que proferim, no haurien nascut a partir d'una pluralitat lliurada a tall de mostrar: es tractaria més aviat d'una activitat que naixeria així, que per això deixaria suposar un cos no lliurat, i que permetria que hi hagués remissions al nostre passat⁴¹.

Precisament perquè tot s'esdevindria així es remetria a un procés, no lliurat fenomènicament, del cos pel qual hi hauria llenguatge.

3. El pensar com a activitat mediata.

Algunes distincions importants.

L'activitat no es trobaria constantment absorta en l'observació o en l'operació que es duu a terme, sinó que sovint es permetria distanciar-se de les coses i dels altres.

La forma més simple d'assumir-ne l'esment fora, una altra vegada, el ja tradicional, de pensar i d'expressar-se: es mantindria que hi hauria una expressió de pensament. No es tractaria, és clar, de reivindicar cap lloc mental ni neural, sinó de lliurar una forma d'anomenar un exercici: que *pensar i expressar-se suposa una activitat mediata* que permetria afers varis per tal de planejar quelcom o preveure, de recopilar aspectes, examinar alguna cosa, parlar, etc.

Si l'expressió d'un pensament no es presenta com l'única forma d'exercir l'activitat quotidiana, si aquesta es troba dins d'una disposició i d'una atenció al camp perceptiu i als altres, àdhuc d'un anar rumiant, vol dir que tot plegat es palesa com un exercici vari a tenir en compte en la seva diversitat.

Que els pensaments ja constituïts i expressats lliurin les il·lusions d'una vida interior seria quelcom difícil d'avaluar perquè tant podríem

⁴¹ L'activitat no s'esgota pel fet que sigui lingüística: palesa un desenvolupament que fa conjecturar la intervenció d'aquell cos no donat en un comportament. Per això es pot ser liberal o fanàtic sense que l'afer esdevingui sols una qüestió lingüística. Per tot arreu sospitem d'un cos no fenomènic al qual devem versemblantment sovint com parlem i també com defensem la manera d'actuar.

tenir la vida interior com una adquisició pel llenguatge, com defensar aquest com un fita aconseguida per la vida interior.

Si més no les remissions al cos per la circumstància que s'hi manifestaria molts assumptes que no estan a la nostra mà i que palesen una aportació que socorre l'activitat, per tant de quelcom regalat, no comportaria automàticament fer present un protagonisme únic de llur donació a través de llur avaluació des de remissions.

Repassem-ho de manera esquemàtica amb els següents punts.

1. Quan m'expresso vaig pensant, i és possible que no hi hagi expressió sense pensament (deixant potser algunes exclamacions, crits, etc.). Hom escriuria pensant, llegiria pensant, parlaria pensant, sense que calgués anivellar tots els pensaments: allò que els aplegaria fora que es tractaria d'una activitat amb una ocupació mediata: no s'estaria observant quelcom, no martellejant, i d'altres. *Es tractaria més aviat que no es podria parlar, llegir, escriure, sense pensar.*

Des d'aquest punt de vista la circumstància d'enllaçar llenguatge i pensament no destorbaria el fet d'albirar que la medietesa es trobaria també ençà i enllà del llenguatge, com sigui el cas que formaria part del que l'activitat va fent constantment.

2. Tenir un cos i expressar-me per mitjà de la llengua conviden a subratllar que el llenguatge es manifesta la manera reeixida de dar-se el pensament, i que sovint hom no sap ben bé què pensa fins que ho diu. Les dificultats en què poden trobar-se els que, per qüestions d'alguna mancança, no disposen de l'ús d'una llengua ho reblaria.

Tanmateix convindria no dur a l'extrem la singularitat d'un pensament amb llengua, que seria una manera de lligar per sempre el pensament dins del llenguatge: ni el primer no acostuma a reeixir sense el segon, ni el segon exhaureix el primer: hi ha prou mediació en l'exercici de l'activitat, s'incoa un discurs des del silenci i es pondera en silenci el seu acabament, s'hi troba prou inquietuds en el dia a dia, etc. Convé no dur a l'extrem els punts de vista.

3. *Cal no confondre l'abast de la significació lingüística i el del pensament.* La primera, ho veurem més endavant, inclou el què⁴², l'actitud, i la resta de la situació: l'expressió lingüística compromet el conjunt d'una activitat, que es duu a terme amb el conjunt del cos.

El pensament, però, explicita el que l'ocupa. No es tracta que pugui haver-n'hi sense situació, però si més no atén sobretot quelcom mediat.

4. El llenguatge interior, que em dic a mi mateix, o que manté les paraules d'algú altre, es comprendria més a tall d'un pensament que es lliura una imatge sonora que com a llenguatge pròpiament, llavors caldria subratllar-hi la significació verbal per damunt del seu conjunt.

5. El llenguatge expressa pensament i gaudeix d'una significació. *El pensament del llenguatge es troba compromès amb el seu què* i, per allò que li toca, la llengua fa de part visible del pensament, aquest també s'hi expressa.

6. La llengua va essent un significant i hi ha un significat que inclou el què. El domini d'una llengua suposa que hom en sàpiga una munió de mots, a més d'estar preparat per a les combinacions possibles, i els enllaços lingüístics.

Sovint deu haver-hi un desajustament entre pensament i el què de la seva expressió: el fet que vagi cercant la manera de fer-ho, o àdhuc de no saber com fer-ho, palesaria una vegada més que no s'ha d'igualar pensament i llenguatge.

7. Però el què lingüístic remet a una adquisició, i de bell nou semblaria que hagués après a pensar a patir de saber parlar. Això deu ser així en alguna mesura, malgrat que la defensa d'una coincidència sense excepció deu no respectar prou que pensament i què palesarien en conjunt mediació, i que aquesta, potser adquirida amb l'ús de la llengua – o potser perquè es presentà s'adquirí el llenguatge – el

⁴² El què és la significació verbal, és a dir, allò que, en contextos i actituds similars, i més enllà de les formes, discrimina els llenguatges.

manté tal vegada com la seva manifestació més rellevant, però sense semblar l'exclusiva, quan al cap i a la fi el silenci ofereix la seva validesa.

8. *Tenint un cos, m'hi expresso per arreu, també per la llengua:* aquesta pot no ser-me adequada com pot no ser-ho un gest, una mirada.

El que jo faig en expressar-me és, des del meu punt de vista, la tramesa d'una llengua amb el seu què (d'un llenguatge doncs amb el conjunt de la seva significació), mentre hi penso. Vist des de l'altre no hi ha pas cap pensament, sinó un mitjà sensible; quan copso el que ell em diu ho faig a través del què que s'hi diu, amb l'esforç, si cal, de pensar-ho i de dar-li una significació completa.

9. M'he d'ajustar al què lingüístic a l'hora de voler comunicar-me. La llengua condiona de moltes maneres, una de les quals rau que hi ha un contingut semàntic, però també moltes regles de composició i de formació. Una gramàtica.

Una llengua permet alguna llicència, àdhuc hom pot forçar-ne alguna cosa que permeti de sentir-se millor expressat.

10. Més endavant exposarem que la filosofia s'hauria de basar en l'estudi del fenomen diferencial a l'hora de dirimir una qüestió. Ara es fa present que es tractaria *d'un pensar (i expressar) el concret, i que per tant hi hauria una activitat ocupada en el mediat*. L'atenció a quelcom representatiu no equival simplement a parlar-ne i a considerar-ho.

4. La representació suposa medietesa.

1. L'eficàcia de portar a col·lació tota mena de pensaments expressats amb el concurs d'instàncies presumides, sense tenir-ne la clau, s'hauria de comparar amb el fet de percebre i de sentir.

En el fet de percebre, en tocar i veure alguna cosa, hi ha una manera molt privilegiada de presència; s'hi entén, se sap què és, el més gran silenci no impedeix que es vagi repassat els objectes a

l'abast: es tracta d'un estar ocupat amb els estris, els mobles, els arbres, etc.

La percepció d'un objecte és capaç de copsar què és, no remet explícitament a res, s'ofereix espontàniament, i precisament per la seva simplicitat convida a haver-hi hagut un adquirent, l'elaboració del qual es troba fora de l'abast, i es fa forçós, sembla, de tenir-ho com un afer que remetem, sense saber com es fa, a un cos, per mitjà del cos propi.

La percepció és entesa, i deu ser en els esdeveniments naturals i corporals on es troba allò més consistent, l'origen de moltes adquisicions: s'esmenta com a percebut per la seva multiplicitat, i es fa com a entès per mostrar-se quelcom familiar.

2. No hi hauria solució de continuïtat entre el percebut i el mediat.

De vegades es consideraria una cosa o un indret, i això serviria per a ponderar-ho d'una manera o d'una altra (per exemple, hauria estat una sorpresa, no se sabia com funciona, s'ignoraria com interpretar-ho, i d'altres), de manera que seria difícil de discriminar ben bé el percebut i el mediat. ¿No inclouria aquestes ponderacions un compromís, en un percebut, d'una mediació?

O s'hi esbossaria diferents consideracions de forma que hi hauria un no trobar-s'hi absort, en el percebut. Hi podria haver algun distanciament, que alhora suggeriria també alguna mena de continuïtat, etc.

Sigui com sigui el natural i el corporal seria un referent bàsic. Ho seria per a una percepció que hi entén i ho deu ser per un mediat que s'hi refereix constantment, o que potser s'hi podria fins i tot soldar.

Tanmateix l'observació perceptiva, l'escorcoll de quelcom i el seu seguiment, l'aturada pensativa, etc., es podrien fer en el silenci de les paraules, de vegades en veu alta o en veu interior. És que no hi hauria solució de continuïtat en tot això, i ara cal afegir que àdhuc es podria parlar gairebé a nivell perceptiu⁴³; hi hauria expressió de

⁴³ Més avall esmentarem l'expressió del fenomènic, i dalt s'ha mantingut que l'enunciat «la paret és blanca», davant d'aquesta paret, suposa alguna no solució de continuïtat entre el que es diu i la paret blanca.

pensament, passant per totes les variants de fer-ho, de manera que la polaritat entre percepció i mediació seria aparent, vàlida per a les manifestacions més allunyades, i que l'expressió del pensament no seria l'oposat a parlar mediatament, del que era concret, ni llevaria de pensar al marge de fer-ho.

5. Un enllà del fenomen.

Sigui com sigui es troba arreu una pauta semblant. Es mira el gerani i se sap què és (i se sap expressar que és un gerani). Es porta a col·lació imatges (quan és el cas). El llenguatge de cada dia o una qualsevol ponderació, si es vol d'una forma irrepresentada, àdhuc silenciosa, es duu a terme d'una manera que conjectura un cos no fenomènic.

Es descabdella l'activitat, i la distinció entre percepció, expressió, imaginació, esborra les seves fronteres en profit d'un domini, de disposició d'afers que es donen, d'un seguit de manifestacions que permeten formular un supòsit, i per tot això es podria dir en alguna accepció que es percep pel cos, s'imagina pel cos, es parla pel cos, malgrat que allò percebut, imaginat, parlat, no sigui el cos: el supòsit per al parlat, percebut i imaginat, a un cos no fenomènic, no implica que es parli del cos, se'l percebi o se l'imagini (en qualsevol cas la percepció no és sols un afer del cos).

Pel cap baix l'entendre allò percebut o imaginat, el parlar quotidià, el pensat (amb mots o no), no són afers que es puguin considerar al marge que hi ha aquí alguna cosa que suposem deu molt a alguna instància que no es lliura fenomènicament.

Es tracta d'assumir que, si es percep, es parla en el dia a dia, i es pensa (com sigui), es fa amb la certesa que s'actua també, segons com es pot, gràcies que s'ignora l'origen d'allò entès, parlat, pensat, quan s'ha entès, parlat o pensat, o s'ha volgut fer-ho.

No es pressuposa res més: no s'explicita que hi hagi un enfaixament o no des d'aquí. És més: no sembla que en conjunt s'estigui condemnat a mirar un objecte, a cridar una imatge, a parlar, a mantenir algun pensament; àdhuc l'articulació lingüística deu ser prou elàstica per a permetre constantment noves combinacions formals, de

manera que vagi possibilitant alguna de convenient, amb imatges o sense. Però és que l'experiència perceptiva o social va fent aflorar constantment nous incentius, com ho fa una imaginació creadora, o l'evolució del que es valora, s'estima, es pensa.

S'abraça que el sòl d'una qualsevol imatge es troba en la percepció; que s'és als afers naturals i corporals, i amb els altres; que hi ha mediació.

6. Per acabar.

1. En dir «asseu-te» suposo una situació de l'activitat que ho duu a terme.

Si es digués que sols hi ha pensament en l'enunciat apofàntic, i es preferís no parlar de pensament quan s'ordena, això no llevaria que hi ha un fer-se càrrec que s'ordena, hi ha mediació.

El que és pensament lingüístic pot abraçar qualsevol manifestació expressiva. En part deu ser més còmode tenir així allò que ocorre al marge de la percepció d'ara, però llavors s'ha de recordar de nou que hi ha moltes maners de fer-ho.

2. Es repassa quin és ben bé el color de la paret que es percep; es medita com cal comportar-se amb algú; es rumia amb llenguatge o no com resoldre una qüestió; s'esbrina què és l'Estat, es xerra amb un veí, etc.

Es parla molt, s'escriu molt, es llegeix molt. En conjunt s'actua així. Tot el que es diu, s'escriu, es llegeix, no està enfront de res, sinó que és una manera de ser-hi al costat de les altres activitats, mentre s'admet que s'hi pensa, quan s'és assegut o dret, rodejat de gent o no, ple del color del dia o no, etc.

3. Malgrat que no deu ser del tot cert fora dels casos extrems, s'acostuma a oposar el mediat a una activitat ocupada en el representat: el percebut no explicita mediació, per exemple, quan s'hi està absort, però en d'altres moments de percepció deu ser prou difícil de fer-ne una solució de continuïtat. Sigui com sigui el percebut és

entès i suggereix quelcom que permet remetre a un aprenentatge i a un cos no donat.

Pel cap baix caldria mantenir el natural i corporal incapaç de ser substituït, on podria estimar-se que s'hi ofereix rellevantment l'ésser.

VI

EL SITUACIONAMENT DEL LLENGUATGE

Les moltes maneres d'haver-hi llenguatge (contes i acudits, exhortacions i precis, jocs de paraules i cantarelles, descripcions i poesia, etc.) – la indicació que ho constata remuntaria als orígens de la filosofia, i al segle XX Wittgenstein ho va fer ben explícit –, es fan en contextos plurals, palesen complexitats amb afers perceptius, relacionals, etc.

El mateix fet de donar nom a alguna cosa és un comportament que afecta els nivells formals de la llengua i els que no ho són⁴⁴. Es pot doncs anomenar, descriure, explicar, preveure, etc.

El domini del llenguatge palesaria un comportament que es troba a disposició, que es deuria a un cos no lliurat fenomènicament.

Una explicitació admet que s'ha après en unes precises circumstàncies la llengua, i es troba a mà en benefici de les activitats de tot tipus: es postula que el seu ús s'enriqueix amb tot el que es fa.

Mentre l'estudi de la llengua permet fer un llarg recorregut, si es pot escatir els pros i els contres d'un ús lingüístic d'acord amb aspectes varis (per exemple, el paper que descabdella en un context social, el fet que es fan coses parlant, una aproximació que discuteix

⁴⁴ Els mots poden usar-se com a noms. La funció anomenadora, però, és una més de les moltes de la llengua, i més aviat es duu a terme en circumstàncies característiques (per exemple, s'ensenya els nens a anomenar).

Però es fa referència al Sol, valgui el cas, quan se n'està parlant, i mentre es fa no se l'usa com un nom (en l'accepció d'un mot que anomena), sinó que se'n parla mentre se l'observa, o simplement se'n parla.

La discussió sobre els noms, en aquesta accepció de mots que anomenen, no ha de dur a confondre per tant diferents nivells d'ús de la llengua: la circumstància d'un llenguatge al marge de l'ús d'anomenar, i la reflexió que tracta uns mots com a noms; certament això pot trobar-los un referent, però tot plegat no resta vàlidesa al caràcter insubstituïble del llenguatge (o al silenci corresponent) al marge de les funcions d'anomenar.

l'abast d'algun ús, la comparació semàntica amb l'ús d'altres mots o enunciats, el paral·lelisme imperfecte dels usos lingüístics entre llengües diferents), el llenguatge no sempre té com a fita una corroboració tàcita o explícita dels altres, o no vol ser eficaç en aquesta direcció en tots els casos.

Es tracta ara d'assumir que l'ús lingüístic gaudeix d'una situació pel fet de lliurar-se en l'exercici d'una activitat. Quan es parla, per als altres o per a un mateix, el fet naturalitzant i que va de si és el d'una activitat engatjada en una munió d'afers, i que suposa un cos no present que ho permet.

1. Tres elements a considerar en el llenguatge.

El llenguatge es troba de moltes maneres en la interrelació, la reflexió, la representació. No sembla estrany que no basti esmentar l'expressió d'un pensament.

És clar que les distincions que s'hi poden fer tenen un punt d'arbitrarietat: l'expressió és única, ho fa globalment, i és sols el parlant que abasta el que implica el seu llenguatge: una tercera persona no pot copsar sinó l'efecte que n'experimenta, la comprensió que n'estima que lliura, etc., sense que hagi de ser coincident amb allò que el parlant hauria expressat. No pas perquè hi hagués d'haver mers malentesos, sinó perquè l'observador no és capaç d'estar en lloc del parlant.

En efecte «asseu-te» expressa quelcom, se sap el que es diu, és llenguatge. Tenint l'altre davant, «asseu-te» no respon a un trobar-se absorbit per alguna cosa perceptiva i corporal, inclosa la corporeïtat de l'altre, altrament no s'hi trobaria la capacitat d'ordenar. És llenguatge que poc o molt inclou, es pot assumir, *un seu pensament* – o si no *un seu què* que incorpora, i pel qual es corrobora la diferència entre un «asseu-te» i un «posa't dret».

També ordena, s'actua així: es profereix un llenguatge imperatiu, un esdeveniment que ha sol·licitat una certa capacitat, sense que ens calgui ara d'estudiar com es fa això. Potser es podria esmentar que es tracta d'un enunciat il·locucionari. Així i tot potser fóra millor de parlar del *factor actitudinal del llenguatge*, que formaria part sens

dubte d'una actitud general davant dels altres o de les coses. Sigui com sigui aquest factor no seria sense més el pensament, o el què, d'asseure's, malgrat que es trobaria enclòs en el llenguatge.

Però «asseu-te» suposa que hi ha hagut un trobar-se amb algú, que es disposa d'algun lloc per a fer-ho, potser també que s'ha de començar una cura, i es podria perllongar les consideracions en prou circumstàncies, en especial si fos adreçat a un conegut; és a dir, hi hauria *el context*.

La importància d'aquest tercer element a considerar es deu que està compromès amb algunes conseqüències a tenir en compte.

2. Una situació.

1. No estarà de més recordar una altra vegada que sols el parlant té a la mà l'abast del que diu.

En efecte el llenguatge conté el què, però les seves implicacions poden ser moltes i varies.

El parlant, per exemple, veu la cadira a prop i mana asseure's: quan ho expressa no ha oblidat la cadira, malgrat que «asseu-te» no ho explicita. Es tracta que hi ha algun implícit aquí, hi seria àdhuc si no la veiés en el just moment de dir l'ordre, i deu ser prou important per tal que el fet de dir «asseu-te» no sigui una bajanada.

Això vol dir que el fet lingüístic té en compte alguna cosa més que un què o tema estret, perquè la presència de la cadira s'ha fet rellevant.

El parlant hauria pogut observar o no la cara de cansament de l'altre, estar-hi enfadat o no, etc. Serien nombroses les circumstàncies presents que el parlant hauria pogut tenir en compte i que farien que un llenguatge s'hi enriqueís a la seva manera.

Encara més: el parlant podria haver portat a col·lació els records, les paraules, o d'altres circumstàncies, que no formen part del paisatge perceptiu o corporal, i que podrien fer de motius per a un «asseu-te», de manera que aquesta ordre podria mantenir alguns implícits interessants.

2. És que en parlar no es fa quelcom molt diferent del que es duu a terme en el dia a dia: es camina pel carrer, s'observa la voravia i els transeünts, s'està atent a un mateix, potser es recorda alguna cosa, es repeteix alguna cosa sentida, es medita, es mira els mostradors, es repassa que no es topi amb quelcom, etc. Les tasques quotidianes es mostren a tall d'un procés que va guanyant i perdent, el caminant no oblida la voravia quan atén algun conegut, ni deixa de banda del tot el carrer i els seus elements quan repassa un record o unes paraules. Arreu hi ha un implícit i explícit, necessàriament efímers, que en el cas del caminant ja és un desplegament de moviments del cos, de llur manteniment, de guany perceptiu dinàmic mentre hi ha un canvi de perspectiva.

Aquesta compacticitat no té en compte si es tracta de pensaments (expressats o no), records, o percepcions. Els primers més aviat afers lliurats, els segons petges del que no hi és percebut i que mantenen la capacitat de ser enteses i de gaudir-les amb tota una aportació i sols se'ns acut de dir que apareixen, les terceres que fan entendre, que remetien a un aprenentatge incert, en qualsevol cas fent requesta d'una aportació del cos no dada fenomènicament.

3. Per tant el què, o el tema estret, expressat pot integrar-se amb pensament (expressat o no) – en qualsevol cas sols l'acabat de portar a col·lació –, pot estar suposant afers perceptius, corporals, i els altres presents, amb els factors actitudinals, i és el parlant el que ho manté.

En aquesta accepció hi hauria un situacionament en el llenguatge, que certament seria sols el del parlant pel fet que duu a terme una activitat.

4. Què és el llenguatge? Parlar del llenguatge és fer ús d'un genèric, pel qual ús s'admet que hi ha expressió implícitant l'expressat, o expressat implícitant l'expressió. D'aquí que sempre suposi d'una manera o d'una altra quelcom global i que mai no esdevingui mera llengua.

VII

LA SIGNIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

Mentre els diccionaris lliuren amb més llenguatge l'explicació dels mots, la significació lingüística compromet què s'hi expressa. L'ús de moltes paraules sembla fàcil de copsar, de trobar-hi corroboració social, i de traduir-ho en d'altres llengües: tot i això l'expressió es dona en una situació.

L'aquiescència en aquests casos no hauria d'impedir l'acolliment dels afers tal i com són: la significació del llenguatge fa requesta també del cos mentre hi ha una naturalització, així com suposa un cos no fenomènic.

1. Per què es parla de la significació lingüística?

Primerament s'esmenta la significació perquè hi ha llengua: és el que va més enllà de la forma en parlar o en escriure. L'ús de 'significació' sols es pot fer des de la diferència amb la forma lingüística, per tant d'acord amb una ocupació mediata que ho implica.

Les direccions a estudiar del llenguatge distribuïnt-se en grups diferents, algunes de les quals englobant afers perceptius, no incompatibles amb la mediació, amb la qual poden compartir remissions i conjectures, sembla molt més eficaç de parlar senzillament de *significació*, que podria ben bé abastar totes les direccions lingüístiques a considerar: el què, el factor actitudinal, el context que pot ser de més pensament, expressat o no, la presència dels altres i de les coses percebudes.

La significació permet deixar d'insistir en els diferents nivells del què, d'afers percebuts o sentits, etc., i unifica el seu esment.

D'aquí que de vegades es parli de la significació lingüística en l'accepció del què lingüístic estricte, o que hi hagi l'estudi dels factors actitudinals i, més enllà d'això, que s'hi incideixi, en el context: tot és significació, i el llenguatge deu expressar-ho globalment.

Cal atendre, però, que en principi no hi ha més significació explícita i implícita per a qui parla o escriu que la que descabdella amb el llenguatge: d'aquí que l'oient pugui explicitar diferents aspectes significatius, que no tots hagin pogut trobar-se i tot implícitament en el parlant. Es tracta doncs de quelcom que permet una certa elasticitat.

La significació suposa un explicitar i implicar i, més enllà del què o significació verbal, no és fàcil de concloure el que engloba: hi ha el què lingüístic, i aquest es fa en una situació i amb una actitud, d'acord amb una distribució de fets implícits; no esborra les concrecions circumstancials, no cal que se'n sigui inconscient, sinó que més aviat es diu això o allò d'acord amb un conjunt.

Sigui com sigui, el què, se'l considera si més no quelcom comportamental, que fa presumir un cos no fenomènic, i és així que hi ha expressió: la significació, com el què, no ho supera.

2. Una significació també d'acord amb els usos de la llengua.

1. L'encert d'aquests fils conductors aconduïx a admetre que els mots i les oracions poden gaudir d'una significació depenent dels seus usos per part del parlant (i els diccionaris palesarien una corroboració social en atenció als mots i al seu ús).

Aquest ús no pot separar-se del fet explicitador-implicitador, que pot assumir d'arreu significació. És a dir, la significació d'un ús permet explorar que una expressió és situada, per tant amb afer considerat i realitat natural, amb experiència sentida i amb l'altre trobat.

El constrenyiment degut a la llengua, que té les seves lleis i límits, no impedeix que sigui l'expressió la que al cap i a la fi se satisfaci així o aixà, invocant allò que li convé.

D'aquí que no n'hi ha prou, a garantir que hi hagi un llenguatge corroborat socialment, i eficaç. L'ús de la llengua arrenca des del silenci, aplega significació amb l'ús de les paraules, hi ha una naturalització, i en qualsevol cas la significació es troba situacionada.

Tot plegat implica una complicació, i el llenguatge deixa de ser un exponent sempre unívoc.

En qualsevol cas l'expressió gaudeix del sentit amb què s'ha ocupat i situat qui s'expressa. Malgrat totes les ambigüitats i la necessitat d'aquiescències i d'implícits no sense equívocs, hi ha expressió, parli un mateix o parli l'altre encara que calgui assumir l'asimetria dels casos. Car pròpiament s'aprèn d'un mateix tota la contundència del fet, però no la pot negar pas dels altres quan, des de l'eficàcia i des de la corroboració, se la comprèn en la naturalització que representa l'expressió de l'altre.

2. Des d'aquestes noves adquisicions s'assumeix que el llenguatge és comprès com un fer ús de la llengua, que implícita la significació, o atén aquesta última implícitant el significant. Tanmateix la significació també suposa una integració d'explicitació i d'implicitació, de manera que el llenguatge és un posar en relleu la llengua que implícita significació, o és un significat explicitat que implícita un significant i d'altres aspectes significatius.

3. El significat en l'expressió aliena.

El significat del que l'altre expressa amb el llenguatge, es deia dalt, es copsa directament, malgrat equívocs i ambigüitats, gràcies a un cos no lliurat fenomènicament, de manera que és capaç d'oferir-me, quan hi ha una predisposició, algun significat, potser ja habitual en mi o que el seu expressar és capaç de fer que sigui possible en mi.

La significació del que l'altre diu es diferencia d'una qualsevol altra significació del que expresso per l'origen, i per tant per les condicions en què es dona. Tanmateix la desproporció entre el que significa la meua expressió i la de l'altre no es diversifica pels seus components, sinó per la manera de lliurar-se.

Car s'hi entoma una significació verbal estricta, una actitud del que potser es podria esmentar com alguna forma d'empatia, i uns contextos de tots els tipus: aquells que formen part del percebut i sentit per mi, aquells que imagino o penso des del que em diu, però també supòsits que poden fer comprendre el que proposa, i que la reiteració expressiva de l'altre permet d'anar distingint i ordenant.

Certament que tot això es fa fàcilment i d'una manera que sorprèn: però hi ha un cos no donat que em capacita per tenir empatia, per a copsar el què, per a percebre, pensar, i imaginar, tota mena de contextos, mentre cal alguna col·laboració, per exemple, de voler escoltar o voler comprendre.

També hi puc anar afegint allò que pot facilitar la significació en alguns dels seus components: no sols l'esforç de ponderar el que em diuen, sinó també, per exemple, d'imaginar circumstàncies o possibilitats, de manera que hi pugui haver un continu entre l'exposició aliena i l'aportació pròpia. En aquesta accepció les combinacions podrien ser moltes i prou diferents.

Car la disponibilitat d'escoltar l'altre també depèn de mi, de com estic i em trobo, i al cap i a la fi el cos és el mediador.

4. La significació fàctica (o d'observació) d'un enunciat en A.J.Ayer.

Aquesta aproximació no és incompatible amb un criteri, diguem-ne neopositivista, del significat. Valgui com a exemple la correcció que es feu A.J.Ayer a si mateix deu anys més tard del seu treball juvenil *Language, truth and logic*:

«Tornant ara al principi de verificació,... podem reformular-lo tot dient que un enunciat serà literalment significatiu si, i sols si, és analític o empíricament verificable»⁴⁵,

Que es podria completar amb aquestes paraules:

«En posar en evidència el principi de verificació com un criteri de significat, no descuro el fet que el mot “significat” és comunament usat en varietat de sentits, i no desitjo negar que en alguns d'aquests sentits pot dir-se que un enunciat és significatiu malgrat no ésser analític ni empíricament verificable. Tot i que jo postularia que hi ha almenys un ús propi del mot “significat” en

⁴⁵ A.J.Ayer, *Language, truth and logic* (1936, 1ª anglesa; 1946, 2^a); citem per *Llenguatge, veritat i lògica*, traducció de Josep-Lluís Blasco, Edicions 62, Barcelona, 1983, pàg.28.

el qual seria incorrecte dir que un enunciat té significat si doncs no satisfà el principi de verificació, potser tendenciosament he usat l'expressió "significat literal" per distingir aquest ús d'altres usos, mentre que aplico l'expressió "significat fàctic" per al cas d'enunciats que satisfan el meu criteri sense ésser analítics. A més a més, suggereixo que solament si un enunciat té significat literal, en aquest sentit, pot dir-se pròpiament que és vertader o fals. Així, encara que proposo que el principi de verificació sigui considerat no una hipòtesi empírica, sinó una definició, no suposo que sigui completament arbitrari»⁴⁶.

Pensà que, en l'obra original, hi havia descurat aspectes com aquests: el que es requereix per a verificar un enunciat sobre una cosa material mai no és l'ocurrència de precisament aquest o precisament aquell contingut sensible; provem un enunciat fent observacions, malgrat que hi ha sempre un nombre indefinit d'altres proves, segons d'altres condicions, tot plegat sempre aprofitable, etc. Versemblantment comentaris com aquests deuen referir-se al fet que s'ha d'assumir els enunciats pel que els ha dut a admetre i per la previsió de noves observacions (això fóra la seva funció «generalitzadora»), etc.

Tanmateix el cavall de batalla d'un principi de verificació es troba a observar i a fer-ho empíricament. Fet i fet és el que Ayer digué en la seva introducció deu anys més tard, quan també va reformular el principi de verificació com el requeriment que un enunciat literalment significatiu (que no sigui analític) sigui o directament o indirectament verificable (és a dir, amb d'altres enunciats d'observació, mení a un enunciat d'observació). D'aquesta manera, així mateix amb l'admissió d'enunciats analítics, provà de lliurar una aproximació de les teories científiques que estan expressades en termes que no designarien per si mateixos quelcom observable.

Per un camí o per un altre la verificació (i la significació) aniria a parar a l'esdeveniment observable.

Tot això deixa entreveure que hi hauria una aproximació a la ciència: els enunciats teòrics no serien d'observació, però s'hi connectarien a través d'un mètode que pogués fer arribar a resultants

⁴⁶ Ídem, pàg.35.

(directament o indirectament verificables), i totes les conseqüències que se'n podria extreure.

2. No sembla que es pugui objectar que la significació d'un enunciat de coneixement fàctic depèn (o ha depès en alguna moment) bàsicament de l'observació, mentre que els de les teories n'estarien connectats (o hi podrien ser) de diferents maneres, i amb totes les complicacions que es volgués, donada la sedimentació d'una llarga història de la ciència i dels mitjans corresponents. Sens dubte ara no és el moment de repassar com treballen les teories, com sigui que n'hi ha força, i de diferents.

Ara bé: sembla important de subratllar que la significació d'un enunciat fàctic no exclou que cal un factor actitudinal (de fet deu fomentar-lo), i no caldria que exclogués elements contextuals de tota mena. En la recerca, hi ha present prou coses que no hi tenen relació, àdhuc preocupacions, records o previsions pròpies de l'estudiós: no perquè el llenguatge hagi d'explicitar-ho, sinó perquè s'integren discretament en allò que centra la recerca. Quan es parla d'enunciat d'observació s'expressa bàsicament que l'important és el que es fa explícit – però no hi ha explícit sense implícit⁴⁷.

També parlem, salutem, cantem, etc., i allò més rellevant aquí no és el coneixement (que també n'hi ha, és clar), sinó molts fets actitudinals i contextuals.

Per tant hi hauria una significació empírica del llenguatge en la ciència (connectada d'alguna manera a les teories), tal i com s'ha dit, i un llenguatge que eixamplaria, àdhuc explícitament, l'abast del significat a costa de dispersar-lo, i que dependria també del que s'hagués atès o no.

⁴⁷ Un enunciat empíric o d'observació, amb el seu significat fàctic, podria ser esmentat com un enunciat del fenomènic, com direm més avall, sense que aquest s'hi reduís (un enunciat sobre sensacions seria fenomènic, com també un que fes referència al mateix llenguatge, etc.). En el cas de la ciència, quan es lliurés una informació precisa d'algun camp, caldria també estudiar-hi si és sols d'observació, o si ja està suposant una interpretació.

3. És clar que no es diu res de la pretensió de la filosofia, que no busca acréixer el coneixement natural, ni la seva tasca rau a esdevenir un nova conducta quotidiana més al costat de les altres. Ocorre que no es fa renúncia d'alguna nova cerca: si la filosofia depèn en alguna accepció dels enunciacis de la ciència i dels que es diuen dia a dia, la seva activitat sols explicita aquí allò que troba a faltar, perquè s'havia deixat passar algun afer a tenir en compte; o perquè posa en relleu quelcom que les immediateses de les activitats no ho fan. La filosofia vol comprendre, i repassa, els llenguatges de la ciència i els quotidians; fa qüestió de tots els llenguatges quan s'interroga pel que hi ha.

També des d'aquí es pot fer càrrec de la tasca del mateix filòsof neopositivista, que no és de ciència ni d'una qualsevol altra activitat diària.

«Han dit els positivistes del Cercle de Viena que la funció de la filosofia no era arribar a un grup especial de proposicions “filosòfiques”, sinó esclarir les altres proposicions; i aquest enunciat té almenys el mèrit de posar en clar que la filosofia no és una font de veritat especulativa. Nogensmenys, penso ara que és incorrecte dir que no hi ha proposicions filosòfiques. Car, siguin vertaderes o falses, les proposicions expressades en un llibre com aquest cauen dins d'una categoria especial; i donat que són el tipus de proposicions que són afirmades o negades pels filòsofs, no veig per què no podrien ésser anomenades filosòfiques».⁴⁸

5. Les regles del llenguatge en W.P.Alston.

1. Són mots els autors que han posat en contacte la significació i els factors contextuals, certament de manera molt vària. Per exemple, si es diu que el significat de ‘dilatar’ és ‘posposar coses’, el que es fa, com digué William P.Alston⁴⁹, és mostrar una altra expressió que té aproximadament el mateix ús del d'aquella de què volem especificar el significat, i llavors l'autor nord-americà es pregunta què fa que dues expressions tinguin el mateix ús.

⁴⁸ Ídem, pág.47.

⁴⁹ *Philosophy of Language*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1964.

El seu projecte presentà el significat d'una expressió lingüística com una funció de la manera en què l'usen els parlants (afer enèrgicament defensat per Ludwig Wittgstein en les seves *Philosophische Untersuchungen*, afegí), mentre proposà les oracions com a unitats lingüístiques mínimes que poden usar-se per a dur a terme una acció completa específicament lingüística. Doncs bé: dues oracions tindrien el mateix significat si se les usa per a fer les mateixes coses, i llavors ho defensà per a dues oracions que executessin el mateix acte il·locucionari (per exemple, «aquesta és l'àvia paterna» i «aquesta és la mare del meu pare»). Endemés afegí que l'acte il·locucionari demanava unes certes condicions de l'entorn, i unes regles que exigirien que s'acomplissin les esmentades condicions (unes regles del llenguatge).

2. Certament es podria objectar que, llevat de sinònims perfectes i d'algunes expressions intercanviables, el significat de quelcom parlat sols rebria una aproximació a través de noves expressions (per exemple, per mitjà de definicions, descripcions, i d'altres).

Sigui com sigui l'aportació de les expressions com a actes (locucionaris, il·locucionaris, perlocucionaris, en Austin) esdevé aquí a assenyalar.

Alston ho eixamplà, a través de les regles del llenguatge, que al cap i a la fi recopilarien condicions per les quals hi hauria un acte il·locucionari, i que gaudirien d'una significació contextual: per exemple, si la porta estigués oberta, i el parlant ho sabés, no seguiria les regles quan demanés a algú d'obrir-la (deixant que ho fes com a facècia, per ganes de molestar, etc.)

Certament tendí a distingir, en parlar de la sinonímia, les regles sense les quals no s'estaria executant un acte il·locucionari, i l'entorn social (parlar de «suar» o «transpirar» en una reunió elegant) o l'associació (dir «terra» o «sòl»), de manera que aquests últims no alterarien l'acte il·locucionari. Pel que fa la força emotiva admeté una distinció entre el «significat cognitiu» i el «significat emotiu» d'un acte il·locucionari, per tant amb les seves regles del llenguatge.

Semblaria que no es podria separar amb caràcter previ l'acte il·locucionari dels entorns i de les associacions, ni hi hauria un fàcil

discerniment del significat cognitiu i emotiu. De fet l'acte il·locucionari s'hauria d'assumir dins del fet lingüístic en conjunt.

Recordem que la significació lingüística dependria ben bé del parlant, en l'accepció que, més enllà del pensament o del què propi del llenguatge, no estaria lliurat a priori la resta de la significació assumida pel parlant.

6. Factor actitudinal i context en J.L.Austin.

La significació del llenguatge més enllà d'un significat estretit del que s'anuncia ha estat tractat pels autors des de fa molt de temps.

El Wittgenstein de les *Investigacions filosòfiques* (1953) deixa prou texts explícits en aquesta direcció. Per exemple, quan digué:

«L'expressió «joc de llenguatge» ha de subratllar aquí que parlar el llenguatge és una part d'una activitat o d'una forma de vida.

Fes-te present, amb aquests exemples, i amb d'altres, la multiplicitat dels jocs de llenguatge:

Ordenar i actuar seguint les ordres –

Descriure un objecte per l'aspecte o amidant-lo –

Fabricar un objecte seguint una descripció (dibuix) –

Informar d'un esdeveniment –

Establir i provar una hipòtesi –

Exposar els resultats d'un experiment amb taules i diagrames –

Inventar una història; i llegir-la –

Fer teatre –

Cantar corrandes –

Endevinar enigmes –

Fer un acudit; contar-lo –

Solucionar un exemple de càlcul aplicat –

Traduir d'una llengua a una altra –

Demandar, agrair, renegar, saludar, pregar.

– És interessant comparar la multiplicitat de les eines del llenguatge i de les seves formes d'utilització, la multiplicitat dels tipus de paraules i de

proposicions, amb allò que els lògics han dit sobre l'estructura del llenguatge (i també l'autor del *Tractat lògic-filosòfic*)»⁵⁰.

Dalt havent esmentat Austin val la pena de recordar que, en *How to do things with words* (1955), ens hi proposà la seva ja coneguda classificació dels actes locucionaris, il·locucionaris i perlocucionaris, de la següent manera:

«L'acte de 'dir quelcom' en aquest sentit plenament normal, l'anomeno (el motejo) l'execució d'un acte locucionari, i l'estudi de les expressions, d'aquesta mena i en aquest respecte, l'estudi de locucions, o de la parla d'una unitat plena»⁵¹.

«L'execució d'un acte locucionari és en general, podem dir, també i eo ipso executar un acte il·locucionari, com proposo anomenar-lo. Així en executar un acte locucionari també estem executant un acte tal com:

preguntar o contestar una qüestió,
donar alguna informació o una garantia o un advertiment,
anunciar un veredicta o una intenció,
pronunciar sentència,
fer una reserva o una crida o una crítica,
fer una identificació o donar una descripció,

i moltes altres coses així... Perquè hi ha un gran nombre de funcions o maneres en què usem la parla, i hi ha una gran diferència en el nostre acte, en algun sentit, per la manera i pel *sentit* que l'estàvem 'usant' en l'ocasió. Hi ha una gran diferència si estàvem aconsellant, o merament suggerint, o de fet ordenant, si estàvem prometent estrictament o sols anunciant una intenció vaga, i així més»⁵².

«Hi ha encara un sentit més d'executar un acte locucionari, i amb això un acte il·locucionari, que podria ser també executar un acte d'una altra mena. Sovint es diu, i àdhuc normalment, quelcom que produeix certs efectes conseqüencials sobre els sentiments, pensaments o accions de l'audiència, o del qui parla, o

⁵⁰ *Investigacions filosòfiques* n.23, traducció de Josep Maria Terricabres.

⁵¹ J.L. Austin, *How to do things with words*, recull de les conferències fetes a la Universitat de Harvard el 1955, i publicades per J.O.Urmson i Marina Sbisa, Oxford University Press, 1978 (1ª a Clarendon Press, 1962), pàg.94.

⁵² Ídem, pàgs.98-99

d'altres persones: i pot haver estat fet amb la determinació, intenció, o propòsit, de produir-los... Anomenarem l'execució d'un acte d'aquest mena l'execució d'un acte 'perlocucionari', i l'acte executat, on sigui convenient, una 'perlocució'».

“Em digué: tu no pots fer això” seria un locució; “es queixà que ho fes”, una il·locució; “em renyà”, una perlocució. Confessà que:

«durant alguns anys vam anar adonat-nos més i més clarament que l'ocasió (*occasion*) d'un expressar importava seriosament, i que els mots usats són en alguna mesura a ser 'explicats' pel 'context' en el qual se'ls ha planejat (*designed*) per a ser parlats, o de fet per a haver-ho estat, en un intercanvi lingüístic»⁵³.

Resta clar que, gràcies a aportacions com la seva, nosaltres ara incloem els factors actitudinals i el context en l'estudi del llenguatge.

També subratllà que l'oposició entre els enunciats (*statements*), amb un criteri de veritat i de falsedat, i les expressions executives, per a les quals s'afegeix que, per exemple, el blasme és merescut o immerescut, la crítica oportuna o inoportuna, etc., no s'hauria de mantenir, perquè de fet, afegí, qualsevol parla genuïna és alhora un acte locucionari i il·locucionari. Per tant cadascuna gaudiria de la seva manera de ponderar.

En efecte una pregunta no gaudeix d'un criteri per a estimar si és vertadera o falsa, com tampoc no és el cas per a un advertiment, una ordre, etc., alhora que una qualsevol asseveració s'ha d'interpretar també com una manera d'actuar.

⁵³ Ídem, pàg.100.

VIII

EL LLENGUATGE DE LA QUOTIDIANITAT

Hi ha el tot de llengua i significació del llenguatge i se'l fa irrompre de moltes maneres en prou circumstàncies. En la xerrameca, en l'expressió d'idees feta de qualsevol manera, en la troballa de frases boniques, en el joc lingüístic, en la salutació i ús de frases fetes, etc., s'és capaç de parlar molt i d'escriure més. Certament es fa atinent-ho poc o molt, i es va expressant successivament en una activitat canviant.

Però en tots els casos la significació no pot anar trobant-se fora d'un tot explícit / implícit.

Les possibilitats de l'expressió permeten moltes variacions i no cal insistir que el seu sentit és tan vari com diferents són les situacions.

1. En llegir i escriure hi ha una significació de graus diferents.

1. L'esdeveniment voraginós lingüístic presenta diferents característiques en el conjunt de l'activitat.

Quan es va llegint una novel·la policíaca hi ha un trobar-se en una activitat que va de si en tant que no es té cap problema a seguir la narració. S'hi ofereix aquí una interiorització i una assumptió, les regles de la qual cosa no estan a l'abast, perquè són a un cos no fenomènic. Cal admetre que la lectura de la novel·la palesa un mèrit més aviat modest per part del lector.

No és doncs que no s'hi suposi què es llegeix, sinó que el llenguatge va a glopades, de manera que el lector pot *fer-se càrrec* del que llegeix, mentre ara i adés ho va considerant millor i imaginant. És clar que es podria anar seguint la lectura molt més a poc a poc, ponderant i imaginant gairebé l'ús de cada mot. Però això no es fa quotidianament així. Hi ha, si es vol, *un copsar lleuger* al llarg de la

lectura, gairebé *un passar per damunt*, que és precisament el que es fa quan es llegeix.

Al cap i a la fi no deu fer-se gaire cosa més quan es parla: un considerar una mica el que es vol dir permet anar xerrant mantenint un cert control d'una conversa amb poc pes i que, si convé, deixa algun silenci per a ponderar com cal una idea o reviscolar una imatge, que duu a una nova arrancada parladora.

Certament tot això té nivells: no es llegeix igual un treball de ciència que una novel·la, per tant la lectura, com el parlar i l'escriure,⁵⁴ poden moure's de formes diferents, i així en alguns casos sembla haver d'estar atén a la significació del que es llegeix, es parla, s'escriu, i en d'altres hi hauria un cert relaxament mentre mai no hi deu haver un no-res a significar.

És que el domini de la llengua es deu a quelcom que es troba més enllà del que és fenomènic, i ara s'afegeix que, si alguna cosa del pensat en el llenguatge és una deixa, si la representació suposa explicable per remissions, etc., llavors les condicions de tot això tampoc no es troben a nivell fenomènic, i la manera de portar a col·lació uns fets i l'altre en una lectura de novel·la o de ciència, en el discurs i en l'escriptura, deu poder fer-se de moltes maneres com sigui que manifestarien sovint un afer regalat que s'explora en circumstàncies varies, i que una vegada més palesa la dependència d'una qualsevol activitat de condicions corporals no dades.

2. Certament en fer ciència o en descabdellar la nostra disciplina val la pena d'adonar-se que no s'invalida que l'expressió ho és d'una activitat, per tant, si és el cas, d'un esforç de ponderació, de recerca, d'observació. Aquí en conjunt se sap resoldre una qüestió, es presenta com cal un afer, s'analitza convenientment quelcom, etc., o es fa altrament: la mala expressió pot ser la conseqüència d'un mal treball

⁵⁴ L'escriptura, es dirà més avall, està incorporada com un perllongament més de l'ús lingüístic, amb les seves convencions de tot tipus. Es podria potser posar al costat dels gestos i d'altres habilitats. Si més no remet a un aprenentatge, com hi remet en conjunt l'ús de la llengua pròpia. Afegeixi's sols que estimar-la a disposició fa conjecturar un cos no donat, com ho fa l'ús de tots els mots, i que és una activitat que entra en els mitjans expressius.

intel·lectual. Un article de ciència o de la nostra disciplina s'ofereix com a llenguatge.

2. El llenguatge està inclòs en l'activitat de ser-hi.

El paper capital del llenguatge, s'expliciti des del significat o des del significat, no hauria d'impedir la consideració que el fet de parlar és una activitat, en el sentit de fer alguna cosa, i també sobretot en l'accepció que s'ofereix com el descabdellament de l'activitat de ser-hi.

En aquest segon sentit hi ha una expressió en l'activitat de ser-hi, que ho fa globalment, i d'acord amb explicitacions i implícitacions.

El conjunt dels elements de la significació no haurien doncs de sorprendre, sinó més aviat ho hauria de fer una restricció del llenguatge al tema estret.

En efecte l'accent en el fet explícit tendeix a menysvalorar contextos i actituds, i d'altres preocupacions, quan, si més no quotidianament, es parla en converses, es fa salutacions, s'enginyen bromes, etc.; i quan l'accentuació de quelcom deu fer-se en atenció al que motiva, i que ja se sap, per exemple, que no es pot fer sinó en algun lloc i amb alguna actitud.

El motiu inclina a posar en relleu això o allò mentre esdevé un exemple d'activitat. És que no hi ha llenguatge que no s'ofereixi en l'activitat. Per això la significació no podria escapolir-se del que s'hi troba pel fet de ser-hi. No fóra el llenguatge que parlaria autònomament, sinó que ho duria a terme l'activitat, i en l'activitat s'emmarcaria. El llenguatge seria significatiu: hi hauria una implicació conjunta de tots els elements, explícits i implícits, en l'activitat.

3. El significat d'una salutació.

En sortir de casa saludo el veí al passadís que duu al replà; encaparrat amb els meus propòsits, o amb allò que just abans feia, la salutació es lliura, mentre em somriu. Sempre ha estat afable. El meu «bon dia!» suposa un què i ho fa d'un manera que inclou algun afer protocol·lari, àdhuc tòpic. Tanmateix la seva significació no es resol

en el què expressat, sinó per haver-hi davant algú que reconec: palesa precisament alguna forma de respecte i de reconeixement, i de fet la seva salutació no fa més que confirmar que ens coneixem com a veïns.

Som al replà i anem cap a l'escala. Hi ha un paisatge global perceptiu del que formen part, no sols les parets i el terra, sinó les portes tancades del corredor, les finestres per on entra la llum i que permeten de veure més enllà: la salutació suposa l'espectacle perceptiu, i corporal propi. En una accepció el «bon dia!» deu ser el més irrellevant, com sigui que el descabdellament de l'activitat de ser-hi va arplegant moltes entitats de tot tipus i va promovent un moviment enmig d'un lloc. Tanmateix es fa important perquè suposa aquest factor de consideració en les nostres relacions.

S'hi troba així mateix la manera com he dit el «bon dia!», tal vegada pausadament i amb jovialitat, per contrast amb formes seques i enutjades. Els meus gestos i l'expressió del meu cos s'hi acorden, i potser hi sé veure quelcom paral·lel en els gestos i paraules del veí.

Sigui com sigui hi soc globalment, i en aquests moments no hi deu haver realitat d'un grau més rellevant: no s'hi val del tot a accentuar el que distreu, agrada, conforta, apassiona, a costa de la resta de les coses. En aquest sentit la mateixa filosofia no tindria cap privilegi, sinó que la seva vàlua es trobaria ben bé al costat de les salutacions, palesant que sempre està en joc la meua presència. És que les activitats afavorides mai no poden ser rellevants per una qüestió no global, perquè no poden no lliurar-se comprometent una colla d'afers conjunts. La filosofia no destacaria per alguna superioritat ètica, com si hi pogués dar-se altrament l'ens, sinó pel conreu d'un context racional.

Una salutació pot incloure en el seu significat la integració del que he descobert de l'avaluació de l'altre, o del que implica com a experiència el seu trobar-se davant meu i que presumeix una iniciació: mai no es troba davant l'abast del que vol dir per a mi un fet tan simple com el contacte amb l'altre. És que la significació no ve donada sols per la noblesa o per la dificultat d'una activitat, sinó sobretot per allò que eficaçment hi entra en joc: arreu hi ha el fet de dur a terme una activitat que depèn de mi mateix o, millor expressat, de l'activitat de ser-hi.

La factualitat d'un «bon dia!» s'escapoleix d'una qualsevol previsió perquè hi pot entrar una gran varietat de contextos, de factors actitudinals, de consideracions o temes: d'aquí que mai no se sàpiga ben bé, no sols com l'altre significa la nostra trobada, sinó com ho farà jo mateix, mentre a priori sé que podria significar-ho de moltes maneres, per exemple, si tingués en compte d'articular-hi allò que forma part de les meves adquisicions, o una pluralitat d'altres circumstàncies naturals i corporals. Sens dubte la meua salutació expressa també un tal estat de coses: d'aquí que pugui oscil·lar des del mer compliment a una manifestació de benvolença.

4. L'abast del que parlo amb algú.

Assegut a la taula conversant, si no parlo des d'un mostrari, sí que gaudeixo d'algun preavis del que pot ser no convenient, o oportú, i llavors dirigeixo l'atenció cap a d'altres supòsits que suggereixen un llenguatge prearticulat que, gràcies a un trobar-m'hi d'acord, apareix com a expressió per mitjà d'un procés que puc autocorregir, o aturar per a canviar el que volia fer-se manifest.

En la conversa, l'activitat que s'hi duu endavant és lingüística perquè hi ha expressió per l'ús de la llengua. Però ben mirat és un procés en el qual hi va havent una manifestació que no pot no assumir els mobles, les circumstàncies del meu cos, el cos expressiu de l'altre, i amb la integració d'un qualsevol afer que jo hagi considerat important. La caracterització lingüística és una manera de fer esment d'una relació humana i, en conjunt, real. No hi ha un àmbit de llenguatge que no es trobi dins del conjunt present de realitats.

Certament això forma part del que és contextual, però que ara i adés va essent explicitat en un seguit capricis d'explicitacions i d'implicitacions. Més enllà hi ha el domini del meu cos i de la manera d'expressar-me, el volum i el to amb que parlo, l'actitud que hi expresso o, si és el cas, el disgust que n'he tingut.

Parlar amb algú passa a ser una activitat que es lliura en el conjunt de les realitats: s'hi és, i a més a més, s'hi inclou l'expressió. En alguna accepció m'és fàcil d'expressar-me, i en una altra pot ser-me difícil.

Perquè llengua i llenguatge semblen oferir-se d'una manera que suggereixen un cos no fenomènic; no em costa gens de fer aflorar un discurs que conta quelcom a través d'alguna explicació del que s'hi trobava, i que va fomentant alguna integració. Aquesta certesa és confirmada per la manera com copso l'expressió de l'altre: ho faig directament gràcies a un cos meu no lliurat fenomènicament, com si hi hagués un posar-me d'acord amb el cos de l'altre sense jo saber com es fa això.

La dificultat es troba en la tria del que val la pena, en la necessitat de rememorar raons, de l'esforç de fer-ho amb coherència o d'acord amb alguns supòsits més o menys compartits.

Quan no parlo amb algú també vaig considerant alguna cosa que es trobava implícita, o que va lliurant-se gràcies al fet de buscar-ho o de sol·licitar-ho, i prou de tot això va rebent alguna articulació, de manera que m'ajuda a retenir-ho o àdhuc a poder-ho considerar. És que constantment es va obrant així sense deixar de banda les altres realitats perceptives i corporals.

Quan et parlo no faig una activitat que no tindria res a veure amb l'actuació quotidiana: allò que hi ha de més es troba sobretot en el fet que m'expresso en una relació humana de d'un domini de l'ús de la llengua. No cal dir que valoro molt característicament aquesta relació, encara que fos sols perquè tot el que he anat fent ha depès també dels altres.

La conversa incardina el conjunt de les realitats presents, com ho fa l'activitat de cada dia.

Es parla amb els altres també segons la manera de dur l'activitat quan no es troben presents, i en qualsevol cas hi ha aquí una qüestió que afecta la significació del llenguatge.

5. La repetició d'una expressió aliena.

Repeteix les paraules d'un altre: llavors la comprensió d'això no és unívoca. En un cas les expresso sense que sigui la manera que jo ho faria: dir-les suposaria una seva significació, mentre sé què dic, com ho dic, on ho dic; precisament és com m'adono que no m'expresso així. La circumstància que copsi el que explicita no lleva

que aquest explicitar, més enllà de no assumir l'actitud d'un altre o el seu context natural i corporal, no respon a l'expressió que podria integrar el que havia estat d'altres consideracions meves. Sé que no són les meves paraules perquè no m'expressen – no manifesten la meua raó.

Hi ha una expressió aliena que repeteixo: deixant que ha estat dita per un altre, la reconec com a no meua per no ser l'expressió del que defenso –alhora no pot no ser significativa de dalt a baix perquè no puc parlar sense fer-ho així. Ocorre que no ho podria fer d'una altra manera: hi ha el que repeteixo amb la significació, i és com soc del tot conscient que no es tracta d'un afirmació meua.

Actuo en una obra de teatre: puc repetir un text de memòria sense pensar el que dic, llavors el text passa a ser quelcom sonor que forma part del paisatge perceptiu i corporal, i deu ser inevitable que de vegades hi hagi quelcom semblant aquí i allà al llarg d'un acte. Tanmateix tinc present el que dic quan ho segueixo tot gaudint de les meves raons, amb un context expressiu, i una actitud. Seré un bon actor en la mesura que esdevinc creïble, que el conjunt expressiu que té tot el meu cos com a mitjà es trobi, en el millor dels casos, en harmonia amb els textos del personatge. Tot això seria cert en el sentit d'una assumpció de l'escrit a dir, d'estudiar-lo i, sobretot, de comprendre'l; també ho seria perquè necessitaria un mitjà d'expressió, que alhora suposa una manera de fer-ho segons alguna actitud; finalment perquè caldria una disciplina per la qual el context del lloc, del cos propi, i dels altres, no impedissin el procés de l'actuació.

Hi ha d'altres formes de repetir les paraules d'un altre: es pot fer per a meditar-les, una mica com fa l'actor que vol fer-se propi el text que diu. Perquè, quan ho fem, s'hi esdevé un repàs de contextos racionals, és a dir, d'afers integrats, al capdavant un tipus de cerca, per tal de copsar allò que li va be, si és el cas, o la impossibilitat de compartir-ho perquè contradiu alguns dels nostres altres supòsits.

Arreu s'hi manifesta una activitat que és fàcil en el sentit que, amb esforç, s'és capaç, sense massa problemes i de manera diligent, d'arribar a contextualitzar una expressió amb el seu tema, d'empatitzar una actitud; de mantenir un qualsevol llenguatge, aliè o

propi, amb significació, amb un tal facilitat que per arreu fem la conjetura d'un cos no fenomènic⁵⁵.

6. El fervor d'una discussió.

Un dels problemes d'una posició contrària contundent està en la fogositat del que es diu, també en la precipitació consegüent; així com, barrejant-s'hi, l'efecte patit per l'exposició de l'altre, o per la circumstàncies públiques corresponents.

Si més no el domini lingüístic s'hi troba garantit i, en la mesura que respon a una expressió integradora, no hi hauria aquí cap altra dificultat perquè es tractaria d'encertar el millor camí per a aconseguir l'exposició, d'acord amb el que hem anat anotant. Fins en aquest punt no hi hauria baralla, sinó una conversa que mantindria un to.

Sens dubte les discussions poden començar per motius molt varis: alguna vegada hi ha hagut una topada passada que fa que aparegui la tendència a una mala predisposició. Aquí se suposa quelcom que remetem al cos no donat perquè la presència de l'altre m'hi predisposa. Ho puc vèncer-ho, però m'hi he d'esforçar constantment. És clar que el que diu l'altre pot no agradar-me, puc no estar-hi d'acord, àdhuc ferir-me, independentment que no m'hagi predisposat a res: és que trobar-se encarnat vol dir que em pot afectar tot, segons un procés que és fora de l'abast i que conjetura un més enllà del sentit i patit, i precisament dic que em conec perquè sé com responc a segons què. Fet i fet l'amor propi, la susceptibilitat, l'orgull, però també la curiositat, l'afecte, la humilitat, serien formes de sentir-se en les plurals relacions, al marge que l'activitat pugui aportar-ne llur motivació. Hi ha doncs un cos que es ressent de l'activitat, els afectes de la qual es poden sovint anar trampejant, però que no pot fer que no hi siguin, i que de vegades motivin l'expressió.

⁵⁵ D'altres formes de repetició seguirien uns processos particularitzadors. Per exemple, l'adoctrinament tendiria a esvaïr la integració, la racionalitat, a favor d'una literalització textual; la propaganda cercaria de reforçar certes connexions lingüístics (tema, actitud, context) en detriment d'una ponderació crítica, etc.

Els factors actitudinals es troben en tot això: en la mesura que hi ha una motivació patida d'aquest tipus, és a dir, que imaginem un cos no fenomènic, l'activitat expressiva (en aquest cas) agafa també un vessant significatiu passional més, de tal manera que l'expressió pot tenir alguna dificultat en el sentit de fer-ho amb una precipitació que ha impedit una millor integració.

Certament la fogositat i la precipitació no necessiten de l'estímul de l'altre per a aparèixer, i responen al fet de tenir cos. Pel cap baix la discussió fomenta motivacions passionals, alhora que dificulta la consideració.

La significació engloba els tres elements, i aquí agafa un protagonisme especial l'actitud. S'hi palesa allò que resta vàlid per al què i per a un qualsevol context: que arreu s'hi conjectura un cos no lliurat, que el procés de l'activitat va tenint en compte molts afers, alguns dels quals li sobrevenen, d'altres més aviat són la resposta del que fa, mentre cerca motius per a l'acció i de fer-ho, si cal, d'acord amb el coneixement d'un mateix.

7. El llenguatge quotidià i la relació amb l'altre.

Els altres s'expressen a través del cos, i soc capaç d'entomar més o menys alguna cosa del que s'hi manifesta, amb tota l'equivocitat que es vulgui. El seu cos no passa a ser un afer més entre d'altres, sinó que em fa estar atén, si és el cas, o en una qualsevol altra actitud característica d'una relació.

Quan m'expliques això o allò vaig copsant una colla d'afers, potser amb representacions i tot, que es van integrant de manera que hi apareix comprensió, enllà d'un feix de qüestions desconnexes. Cal, per part meua, que hi hagi una predisposició, i el restant es fa sense que em costi: aquesta facilitat fa imaginar aquell cos no fenomènic, alhora que suggereix que és aquell cos no donat que permet copsar el que dius, de manera que l'altre fa portar a col·lació allò que ja he expressat, o també allò que és expressable per mi i que la comunicació aliena fa aflorar des del (meu) cos no fenomènic. Certament l'exposició de l'altre pot ser confusa per a mi, i llavors s'ofereix la possibilitat d'esforçar-m'hi, en la cerca d'un marc de comprensió per a

les seves paraules. Sens dubte aquest deu ser un camí per a aprendre, dels altres, raonaments que transformen la racionalitat pròpia, i sortir de la manera pròpia d'interpretar. Al cap i a la fi són sols els altres que poden fer-ho, i són els altres els que m'han fet sempre companyia en gairebé tots els àmbits.

El que contes pot ser difícil de capir en una altra accepció: aquella que sembla també explicable per motivacions passionals, per com soc, que, en mi, en part remet al fet d'estar encarnat.

Copso l'expressió a l'una, amb contextos físics i intel·lectuals, amb l'actitud més apropiada, de manera que hi hagi una aproximació al conjunt de l'expressió de l'altre, que inclou un factor actitudinal. Això deu ser un dels camins de l'empatia: la comprensió del que l'altre expressa, per assumir-ho com a significació pròpia, amb la globalitat que implica.

És que allò que val per al significat de la meua expressió s'estén així mateix al que l'altre m'expressa. Es comunica amb mi sense que em pugui lliurar tal com és el seu què pensat, la seva sensibilitat, i el seu context: però m'ho explica, i n'hi ha prou perquè porti a col·lació els diferents elements de significat. L'expressió de l'altre fa que jo copsi el que diu, que sàpiga de què parla, que m'afecti, que contextualitzi, amb tota l'ambigüitat, malgrat que una explicació continuada vagi restringint-la sense llevar cap de les característiques de la comunicació.

Deu ser així com hi ha diàriament relació amb els altres, que no acostuma a ser la d'un intercanvi de saber o de coneixement, amb el seu característic no accent en allò sentit i patit, o no accent en els contextos no intel·lectuals, sinó la d'uns contactes on els altres s'expressen amb tot el seu cos, que inclou el que em diuen, i que copso tot posant-m'hi com a ésser-hi que està encarnat, que considera els afers, i solidari amb el seu context – on jo mateix hi soc amb el meu cos mentre el cos de l'altre em deixa entreveure que em copsa també com algú que diu quelcom indicant què, segons una actitud i context.

La complexitat de la relació no es troba principalment en el fet de no acordar uns llenguatges iguals. És que soc un home: tinc cos, estic en un lloc, amb contextos; prou sovint m'explico pels motius que he

assumit, i així mateix per aquells pels quals m'he vist portat, de manera que els contactes amb les altres fan que la meva expressió depengui de tot això, dins del que puc més o menys aconseguir, i l'expressió dels altres, amb l'ús de la llengua inclòs, palesa també arreu quelcom paral·lel.

El llenguatge en la quotidianitat s'expressa amb el cos i juntament amb el cos, i és rellevant com a qüestió sobretot perquè esdevé un afer entre ser-hi i l'altre. Si sempre és així, sobresurt amb tots els seus elements en la quotidianitat.

IX

NOTA AL LLENGUATGE POÈTIC

1. El poeta engendra una manera de dir en profit d'allò considerat, representat, sentit, a partir del domini de la llengua, sense que hagi de respectar-ho tot, sense haver de tenir cap altra voluntat específica, sense que l'hagi de constrènyer res més que allò que vol bastir.

El poema viu mentre s'expressa, altrament es troba a l'abast en l'accepció de l'habilitat de reproduir la seva lectura, o renovar-ne una recitació feta de memòria. Amb la musicalitat efímera, com la de la cançó i, en conjunt, la de la música, es reprèn cada vegada amb el treball de reproducció.

És clar que aquesta musicalitat té la seva rellevància perquè pot gaudir d'un ritme, jugar amb la sonoritat de les vocals i, en conjunt, dels mots, etc. Llavors, talment com ocorre amb la música instrumental, allò amb que treballa, la llengua, s'ofereix com un afer corporal (una sensació) i natural (una percepció), i alhora *se sent* (es pateix), de tal manera que l'expressió, d'acord amb com són els poemes, suposa quelcom on hi ha inclòs l'estat propi, és a dir, com estic afectat, amb les corresponents representacions, i també com se sent el mitjà, és a dir, la llengua que s'usa.

2. No es comprèn l'abast de la poesia si no se la copsa des del fet que el seu relat s'assumeix com a procés que va lliurant una situació. Es parla de creació perquè fa aparèixer realitats. I el poeta no pot, ni vol, fer-ho altrament.

El problema rau que no disposa del conjunt expressiu fins que no hi ha hagut realització, o n'està havent-hi. Li cal trobar, amb els sons que convenen, les paraules, sons i paraules amb els seus ritmes, capaços d'una afectació eficaç. Però així mateix li cal el recurs de les significacions verbals de les paraules.

Abandona una descripció comuna perquè no serveix per a allò que vol dir (qualsevol llenguatge gaudeix d'una situació global: aquí és important el *vol*), no manifestaria el que li caldria. D'alguna manera

no pot assumir qualsevol solució, sinó que requereix allò capaç d'incloure en l'expressió el que sent, el que es representa, i de fer-ho tal i com ell ho cerca.

D'aquí que, per exemple, els sentiments aplegats amb representacions es trobin d'acord amb les significacions (verbals) de les paraules, alhora amb la música dels mots i llur afectació. La tasca s'ha dut endavant.

Ara bé: els quès, les representacions, els estats d'ànim, les passions afectades, els sons naturals i sensorials, són elements concrets. El poema va reeixint a través d'aquest conjunt, el que palesa el creador com a allò que persegueix⁵⁶.

⁵⁶ Alguns esbossos més es troben a *Introducció a l'estètica* QF23.

X

EL LLENGUATGE FORMAL I LES IDEALITZACIONS

1. Les expressions generals del tipus «el gall té esperons» resten avalades pel fet que els galls que es van observant en tenen, d'esperons. Però allò que s'expressa en un qualsevol nivell pot no remetre als individus naturals: de vegades hi ha hagut un llarg tractament sobre ens impossibles d'inspeccionar. L'espai pur euclidià, per exemple, és uniforme, sense qualitats, indefinit, etc.: certament es tracta d'un llenguatge establert que gaudeix d'alguns avantatges, i és obvi que no es pot trobar en la natura un tal espai, però ho seria gairebé en l'accepció que no es troba en la natura «el gall té esperons», és a dir, que no s'hi troben els generals, sols que, depenent del que es considera, es diferencia els generals i les idealitzacions: aquestes últimes serien més aviat llenguatges retocats d'altres expressions: no hi hauria línia no només expressada que no tingués amplada, però es pot definir la línia com una «llargada sense amplada».

La geometria euclidiana no és sols certament la d'un espai idealitzat, quan s'hi practica de fet un exercici complex on el llenguatge ideal es combina amb seguiments efectius, i amb espais naturals, tot descabdellant una racionalitat que deixa pas a inspeccions, i a l'inrevés. Tanmateix no hi ha dubte que, poc o molt, hi ha un llenguatge ideal que mai no podrà avalar-se (ultra de valer tal qual) per alguna cosa natural, i pel simple fet que sembla quelcom que es vol així, alhora que cal admetre que prou dels avenços científics que s'han anat abastant històricament han anat tenint en les idealitzacions un dels seus revulsius més rellevants, circumstància que palesaria potser la capacitat de promoure resultants interessants i de recrear-s'hi amb profit.

2. No caldria una aproximació molt distant, amb alguns canvis, per a d'altres treballs, en especial per als que esmercen un llenguatge formal o que expliquen afers a partir de nous enxarxats idealitzadors, malgrat que, és obvi, caldria precisions específiques per a cada cas.

Però afegint una nota als treballs formals o als d'altres llenguatges idealitzats, val la pena de fer observar que, en una primera avaluació, sembla que caldria tenir-los com a noves especialitzacions, sens dubte desenvolupades extraordinàriament, del procés de no importa quin saber, especialitzacions que començaren prou aviat en el curs de la història, sobretot en les branques elementals de la matemàtica.

Cal assumir que el llenguatge formal matemàtic no és un llenguatge de representacions, i és eficaç, rigorós i útil, precisament perquè es manté a nivell formal, es generalitza a si mateix, es descabdella en totes direccions, etc. Es podria acceptar que una de les tasques de la nostra disciplina rau a seguir els mateixos processos generalitzadors i l'ús formal corresponent, des dels afers representatius fins a les passes més generals, però això no impedeix que, com a càlcul matemàtic, és llenguatge i té una tal específica racionalitat.

D'altra banda no costa massa de veure que, fins i tot al marge dels manlleus formals de la matemàtica, la mateixa noció d'un moviment uniforme és quelcom que es mou a un nivell ideal en tant que no sembla que s'observi de fet en la natura un canvi perfectament uniforme, i els rellotges en volen gaudir perquè s'ha partit de concepcions ideals com la d'un moviment uniforme. Però fet i fet prou de les nocions físiques semblen moure's en aquest terreny, o si més no s'hi barrejarien.

3. Val la pena de remarcar que s'ha descabdellat de fet enormement els usos de llenguatges formals i les idealitzacions – en els detalls caldria distingir els primers i les segones – perquè no es podria treballar sense això la tasca que s'hi duu a terme, o que no es podria explicar altrament els fenòmens naturals. Un tal desenvolupament gegantí, més que invalidar la circumstància que, en conjunt, la teoria es mou entre afers varis, hauria de fer palesar la increïble tenacitat dels esforços intel·lectuals per a poder tractar allò que tal qual, si no, fora intractable, per a poder heure alguna explicació que, a no ser així, estaria fora de l'abast: en efecte, serien més aviat testimonis d'una proesa, la d'haver tingut la sort de trobar processos formals i ideals que permeten de fer una brillant activitat formal, per exemple, i comprendre afers naturals des d'idealitzacions.

D'alguna manera tot el llenguatge formal és un meravellós recurs amb mil complicacions internes (amb l'advertiment que té *les bases* també en els afers representatius), i els estudis amb tocs idealitzadors han possibilitat d'ordenar prou esdeveniments naturals, de comprendre'ls, mentre els mateixos estudis s'eluciden per guanys aconseguits abans des d'afers representatius, i recreacions d'unes tals resultants.

Certament no cal ara escatir tot això amb detall: però àdhuc les geometries no-euclidianes s'oferirien com a treballs que perllonguen el tractament simbòlic i idealitzador⁵⁷.

⁵⁷ Tot això s'estudia amb més detall a *La unitat i el nombre. Una introducció a l'aritmètica* QF31, i a *Introducció a la geometria euclidiana. Apunts per a una filosofia de l'espai* QF36.

XI

L'EXPRESSIÓ DEL FENOMÈNIC ÉS TAMBÉ LLENGUATGE PER A LA FILOSOFIA

No sembla estrany que es comenci a filosofar gràcies que hi ha molts llenguatges que estranyen, que deixen perplex, que no se sap ben bé com fer-los propi, etc.

1. A l'estudiós, li cal el llenguatge.

1. El llenguatge fa de company del qui va preguntant pels afers: cal sovint dur amb més o menys encert un projecte a través del diàleg i dels escrits precisament per a acabar les ocurrències, sovint per a gestar-les, sempre si més no per a lliurar-los una plasticitat.

No hi ha cap distorsió a admetre que es tracta també els problemes a través del llenguatge, quan s'accepta que l'ordre lingüístic no competeix amb res, sinó que hi ha una expressió de les maneres de comprendre els temes o d'atalaiar-los.

El comportament lingüístic depèn del quefer; l'encateriment en profit de discussions lingüístiques sols val la pena quan no es perd de vista que el llenguatge és important perquè forma part indissolublement de l'activitat.

2. Es parla del llenguatge, i sembla que hi hagi aquí un cercle viciós: es faria allò de la qual cosa es voldria parlar.

Tanmateix és molt senzill. D'una banda l'estudi (en l'accepció d'atendre com es manifesta) ha de tenir el llenguatge com a referit. D'una altra no s'és desconexedor de com es parla, sinó més aviat se n'és conscient, i per això se'n pot suggerir quelcom arran d'aquest parlar sense massa distorsió.

És clar que el llenguatge considerador no és l'estudiat: però tampoc no s'és inconscient d'aquell llenguatge, i allò que se'n digués seria així mateix arran seu.

Cap llenguatge no és inconscient, i hi ha l'expressió amb significació: la filosofia del llenguatge esdevé sols una manera curiosa de fer-ho, perllonga situació mentre és capaç de no esvair definitivament la que ha deixat. Això és també el que fa qualsevol explicació d'una ciència natural, i naturalment és el que es duu a terme en el dia a dia.

És a dir: *no hi ha una expressió amb significació que sigui l'original i la primera, i una qualsevol podria passar per a ser-ho*. No cal dir que això també és vàlid per a l'enunciat empíric.

3. En una qualsevol circumstància el llenguatge estudiat és sempre el rellevant, perquè es prova d'explicitar el que no ha estat inconscient tot just abans. Això és el que reblem com un cas més d'algun exercici característic del llenguatge, també del llenguatge en filosofia: el de l'expressió del fenomènic. No és pas perquè sigui només d'aquesta disciplina, perquè qualsevol enunciat empíric fa el mateix, sigui en la ciència o en la descripció quotidiana.

La mateixa manera de referir-se a les qüestions lingüístiques quan es parla de la distinció entre l'ús i l'esment pressuposa que se sap si hi ha ús o si hi ha esment. A més una tal divisió entre ús i esment és a l'engròs; de fet deu haver-hi una gamma considerable d'usos i una altra d'esments, i versemblantment no n'hi hauria de vegades solució de continuïtat. Per això no sempre estaria circumscrit què s'usaria o què s'esmentaria, malgrat que, si hi ha una qualsevol referència lingüística, cal suposar que no se n'és desconixedor, de la significació a tenir en compte.

4. S'estaria temptat d'entomar la filosofia del llenguatge com a metallenguatge; en qualsevol cas no implicaria que ho fos la filosofia: sols ho seria quan estudiés el llenguatge, i seria així com s'admetria que hi ha també una expressió del fenomènic.

Tanmateix, tenint en compte el que s'ha dit, fóra un error: la manera de treballar de tota la filosofia no divergeix del de la resta de disciplines i de les formes quotidianes de parlar.

2. La plasmació per escrit.

1. L'escriptura obliga a perllongar les consideracions pel fet que el seu exercici demana la seva cura, on hi ha un llenguatge que es plasma gràficament, i on la facilitat fa remetre a l'aprenentatge.

Des del punt de mira del qui ho exerceix el fet mateix d'escriure formaria part del continu d'un procés en el qual – i deixant sempre al marge l'univers matemàtic, que té un desenvolupament autònom – s'atenen afers varis, també operacionals. Si quan es parla moltes vegades no s'escolliria d'un mostrari de mots aquells que més convenen en l'ocasió, quan s'escriu tampoc no es va triant sovint la grafia dels mots, sinó que acostuma a sortir sola, gairebé d'una manera automàtica.

El desencadenament del procés demanaria «quelcom a expressar» i això es portaria a terme per mitjà de la llengua, on la dificultat accentuaria la urgència per a repassar això o allò, o que bastaria de vegades la dèria d'escriure per tal que brollessin les línies. En efecte un treball escrit ha anat força bé quan es conjuguen diversos avatars, quan no sols a través d'un entrellaçament de qüestions varies s'adona dels diversos aspectes d'un problema, sinó també quan s'hi ha produït la corresponent plasmació operativa que guarda les regles de la llengua.

Car escriure inclou que el procés esdevé simultàniament operatiu, i hi ha medietesa mentre s'escriu, al cap i a la fi la intensitat lingüística del fet d'escriure no lleva que no sols es mou la mà amb la ploma sobre el paper, no sols s'atén a les lletres, sinó que s'està significant quelcom, hi ha un procés de llenguatge. Tot això palesa a la seva manera que el fet d'escriure esdevé rellevant, no pas per la producció de lletres (que també ho és en una altra accepció), sinó per la corresponent informació a través del llenguatge que es llegeix.

I el lector d'un escrit ha après a llegir i a fer-se càrrec del que llegeix.

Per tant el llenguatge escrit és paral·lel, deixant detalls, al llenguatge oral.

2. És clar que l'activitat que es concentra en la teoria atòmica, en una novel·la que s'escriu, en l'argumentari que es prepara d'una discussió, es troba *expressant* quelcom, les claus de la qual cosa sols

les té la mateixa activitat que estudia, que fa una novel·la, que parla de política, i *l'únic que és accessible és la resultant sonora o visual*: els altres ignoren l'abast significatiu del qui crea i tenen només aquell afer a copsar com un acte de comunicació.

El cos deu ser el gran mediador. Deu haver garantit que una activitat pugui copsar-se com a expressió sense que es tingui el mèrit de trobar la resultant com a llenguatge més enllà de sol·licitar-ho – hi deu haver permès que es pugui llegir un text sense cap més mèrit més enllà de l'esforç de comprendre'l.

Hi ha un tot lingüístic que forma part de converses i de salutacions, que es plasma en novel·les i en poesia, que s'exerceix en la ciència i en els escrits oficials: un paisatge de llengua on és important que es pugui emprar també en la nostra disciplina.

3. El concret i l'expressió del fenomènic.

1. Se sap què és una merla: potser s'ha après pels llibres les seves característiques abans d'haver-ne observat cap; des d'aquí hi hauria l'esforç d'imaginar-s'ho: malgrat tot, és quan se la contemplés en carn i ossos, quan se'n faria càrrec, i quan se sabia ben bé com és. Llavors hi hauria una genuïna manera de saber dels afers: perquè els dubtes a propòsit de la descripció d'un qualsevol assumpte (deixant de banda ara les teories) natural, corporal, i d'altres, es resoldrien a través de l'experiència i l'observació.

És que el domini que hi ha dels voltants, la confiança del reconeixement del que rodeja, la capacitat d'escorcollar una qualsevol cosa del paisatge, el tracte amb els altres, la complementarietat del cos propi amb els cossos de l'entorn, la mateixa activitat quotidiana, anirien lliurant una certesa del concret.

2. En mirar l'eixida de casa i expressar que «la merla és al pati» es descriuria precisament això. L'expressió té en compte el que es percep mentre hi explicita quelcom que s'hi anuncia⁵⁸. La seva

⁵⁸ Per a l'estudi dels enunciats, cf. *Entre les raons bàsiques i el llenguatge genèric* QF27.

significació se seguiria del fet de mirar-la en silenci damunt les rajoles, en l'accepció d'un copsar-ho silencios.

En «la merla és al pati», no s'hi suposa cap trencament entre el que es mira, el fer-se'n càrrec, i l'expressar-ho.

El no trencament entre el que es percep, que es pot afegir que inclou el fer-se'n càrrec, i l'expressar-ho, implicaria que hi ha mútua imbricació entre la percepció i la seva expressió, de tal manera que expressar quelcom que es percep comportaria que l'expressió ja contindria significació del que el percebut pugués lliurar.

En l'expressió, s'hi explicita quelcom i així se situa. «La merla és al pati» enuncia i, amb la seva explicitació, se situa en un significat sense deixar l'experiència perceptiva: parlem d'una raó bàsica com sigui que la significació verbal de l'enunciat s'identifica prou amb el tematitzat del percebut per a ser-ne el seu enunciat, mentre se'n distingeix prou per a no perdre's com a enunciat de quelcom percebut, i s'explicita precisament que «la merla és al pati».

«La merla és al pati» és certament llenguatge. Quan no es parla al marge de la merla percebuda, passa a ser una expressió la significació de la qual sap què s'hi troba i què passa. Hi ha el que es pot anomenar *l'expressió del fenomènic* en l'accepció que el què enunciat s'identifica amb el percebut, i alhora se'n distingeix per a lliurar-se com a enunciat.

Un tal llenguatge gaudeix específicament de quelcom vàlid per a un qualsevol llenguatge: que hi ha una expressió global, amb l'afegit d'una voluntat d'atendre les qüestions des de la concreció.

Verssemblantment deu ser perquè s'és també actiu en un context d'esdeveniments concrets, sovint també expressats, que hi ha confiança a pensar problemes i qüestions al marge de percebre'ls.

Per tant l'expressió del fenomènic val per a tot aquell llenguatge que explicita un què que correspon al concret, al que és factual, al fenomen, i es manté davant d'un llenguatge que es mou a nivell d'un què aliè a la situació, no perquè aquest darrer no calgui també en diferents accepcions, sinó perquè no cal que en totes les circumstàncies es faci així.

4. L'abast de l'expressió del fenomènic.

1. En imaginar la merla i enunciar que «el merlot és negre amb el bec groc» hi hauria unes circumstàncies paral·leles: es gaudeix de la imatge, mentre no es perd una concreció.

De manera semblant qualsevol lliurament corporal permetria així mateix la corresponent expressió del fenomènic.

Tot això entraria en el conjunt dels afers concerts. Tanmateix l'expressió del fenomènic va més enllà d'això: car no s'estranya en conjunt de la medietesa i, en particular, del mateix fet expressiu. Així com la merla concreta, la seva imatge, el plaer de veure-la, són manifestos, hi ha fenomen, qualsevol medietesa permet que se la consideri com a quelcom donat, i en especial que s'entomi el llenguatge com a fet manifest. L'adonament del llenguatge va suposant el seu significat i el seu significat, i més enllà d'aquest el què, l'actitud i el context.

Es tracta de fenòmens en el perceptiu, en el corporal, en l'imaginat, en el mediat. Se'n parla per tal de discutir en filosofia aquells punts que poden ser delicats, i també per a excloure, en el llenguatge de la filosofia, el què dit que *mai no és ni podrà ser-ne, d'un concret o de quelcom mediat*. Hom sols hi és, en els fenòmens, però expressa molt: si més no el què del dit es lliura com a fenomen, ens n'adonem, però sols diu el fenomen quan no se circumscriu a ser, per si mateix, sols fenomen.

2. El llenguatge de la nostra disciplina volent ser del fenomen en alguna mesura i conveniència (la funció lingüística s'ha descabdellat aliena a aquest propòsit), s'ha de dir que no es tracta d'un programa per al conjunt del seu llenguatge, sinó que *indica sols que, en els punts rellevants d'una qüestió, cal atendre-hi el fenomen* per tal de recaure en el conjunt dels usos lingüístics general que es mouen al marge d'aquest propòsit.

3. S'afirma que, dels afers bàsics, s'exclou del seu llenguatge el què del dit que no pot ser mai de quelcom concret. És a dir, no s'hi parla amb això.

La qual cosa no implica que no mantingui com a fenomen llenguatges que no seran mai del concret: car llur estudi els assumeix com a llenguatge sols en la mesura de fer-se'n càrrec, del que diuen, per tal de cercar les passes que s'han seguit, i acceptar-los com a resultants. Precisament és el que fa la filosofia a de la ciència.

5. La seva oportunitat en filosofia.

L'expressió del fenomènic deu ser prou comuna en la quotidianitat.

Al cap i a la fi una qualsevol ciència que vol ser descriptiva (i totes ho haurien estat en els seus inicis) no faria altrament: procuraria atendre tal com pogués les característiques dels objectes i del que ocorre, no faria pas problema d'expressar-ho in situ, per després recollir-ho en apartats de tota mena.

Tanmateix s'estimaria rellevant en filosofia.

L'expressió a propòsit de l'estudi del llenguatge, per exemple, caldria de vegades que raportés l'activitat on n'hi ha. Però això no es podria fer merament parlant, ni s'esdevindria ben bé en dos temps separats, sinó per mitjà d'un esdevenir fenomènic des d'un llenguatge que es modalitza a favor de més llenguatge.

La filosofia no se circumscriu a la filosofia del llenguatge, malgrat que la contempla com una part seva: és que bàsicament, àdhuc per a fer aquesta última, s'exercita en l'expressió del fenomènic, i llavors pot passar que el seu llenguatge, allunyat d'on és expressió del fenomènic (malgrat que no cal que ho sigui sempre, ni que sempre ho faci així), es faci sols llenguatge, que pugui recaure en una activitat amb un què verbal, en l'accepció que en els punts importants, ha perdut al fet de ser una expressió del fenomènic. Aquest llenguatge no lliura el fenomen que l'ha promogut: és l'esforç de tornar a considerar els afers el que permet reproduir un llenguatge de manera que n'hi hagi una reelaboració per la qual es fa expressió ad hoc, si és el cas – o que es rebutja precisament perquè no pot passar a ser-ne l'expressió.

¿És doncs la filosofia llenguatge? Ho és, i és més que llenguatge. Considera el que ocorre i els altres, i això ho fa mentre s'expressa i al marge de fer-ho. Com a llenguatge dependria en conjunt de la situació d'on provingués. És que el llenguatge no competeix amb la resta de les coses que passen: el filòsof prova d'apropar-se a allò rellevant, bàsic, originari, que també expressa.

En els inicis les preguntes què es pot conèixer, què s'ha de fer, què es pot esperar, i fins i tot què és l'home, no podrien tenir cap resposta que provingués originàriament d'un enunciat abstracte, que no podria expressar res bàsic que no hagués provingut d'una manera o d'una altra de l'espectacle fenomènic.

Les qüestions haurien nascut en el medi manifest i és aquí on hi hauria el capbussar-s'hi a través de les experiències més plurals, que podrien ser després, si es vol, mers enunciats.